

GYENGE PÉTER:

ANDRIS

GYENGE PÉTER

ANDRIS

EGY PARASZTFIU REGÉNYE

DOBÓKÖNYKIADÓ, BUDAPEST
(F. k. Dobó József)
Klein S. nyomda, Budapest, VI., Lovag-utca 14.

Az újra kiadást szerkesztette:

Tóth Tibor

Függelékét készítette:

Tóth Tibor

A függelék anyanyelvi lektora:

Kotánné Kovács Tímea

Technikai előkészítés:

Bognár Ágnes

Szöveget egyeztették:

Basa Éva, Lajkóné Tanczikó Tünde, Lajkó Edina, Mészáros László, Mészáros Lászlóné

A könyvkiadást támogatták:

Jászfényszaruért Alapítvány Jászfényszaru
Jászfényszaru Város Önkormányzata
Fényszaruiak Baráti Egyesülete Jászfényszaru
Berényi Ferenc Jászfényszaru
Prof. Dr. Dobák Miklós Budaörs
Garai Jánosné Gyenge Valéria Kanada
Gyila Ferenc Svájc
Pál Károly Jászfényszaru
Pál Károlyné Jászfényszaru
Pál László Jászfényszaru
Pál Tamás Jászfényszaru
Zielbauer János Budapest

ISBN 978 963 12 0393 6

Kiadja:

Fényszaruiak Baráti Egyesülete
www.febe.hu

Felelős kiadó:

Tóth Tibor elnök

Nyomdai előkészítés:

Szabados Tamás

Nyomda:

PRIME PRINT Kft. – Gödöllő

*Ajánlom ezt a szerény könyvet
drága jó édesapám emlékének
és szeretettel ajánlom
Gyila Ferenc kicsiny falum főjegyzőjének
és mindazoknak, akik közül való vagyok
és akikkel együtt szívtam e falu
keserű földszagát
és akácainak édeskés illatát.*

Jászfényszaru, 1944 május hó.

A Szerző

I.

FEJEZET

Tavasza volt, verőfényes tavasz. A fák szinte versenyeztek egymással, hogy minél előbb kibontsák gyenge levelüket. Minden virág duzzadt, felpattantotta kemény bimbóját. Mindegyik Istent kereste virág-arcával, aki új életre hívta szirmaikat.

Andris éppen az iskolából jött ki a többi negyedik osztályos gyerekekkel. Úgy visítóztak és lármáztak, mint a csordából kiszabadult malacok. Örültek a napfénynek, a tavasznak.

A nedves föld párologott a napsütéstől. Szinte érezni lehetett a föld keserű szagát. Andris is érezte ezt. Már az iskola kertben levetette félretaposott patkós csizmáját. A szalmát, ami a talpbélést helyettesítette, csak úgy kiöntötte és a kapcát hebehurgyán begyűrte a csizmaszárba. A nadrágszíjjal hátára akasztott könyv a tomporát ütögette minden lépésnél.

Hazafelé baktatott.

Útközben így gondolkozott:

– Szép idő van, kimegyek a lóúsztatóba piócazni.

A patikárus úr sokszor mondotta: ötezer koronáért megveszi kilóját.

Andris számolgatott magában: „Hiszen a víz nem hideg; pióca meg annyi, mint a fűszál a lóúsztató partján. Mégcsak tizenegy óra, délre jó kilóra valót összeszedek és máris ötezer koronát kerestem. Ej, mit egy kilót, még hármát is! Ahol olyan sok van! Érték is hozzá, a vizet is jól tudom zavarni. Láttam tavaly Gyurka bácsit, a vályogvető vén cigányt, hogyan csinálta.”

Melegség öntötte el, amikor arra gondolt, hogy talán párezer koronát kereshet. Hiszen az nagy pénz. Életében sem látott annyi pénzt. Node mégis látott, de akkor olvasókönyvet és történelemkönyvet kellett venni a Hangyában rajta. Hatezer koronát fizetett a két könyvért. Alkudni kezdett ugyan, de Fekete, az üzletvezető rámutatott az egyik táblára: „Szabott ár.” No, dült volna el a létra, amikor oda kiakasztották! Azért is mennyit káromkodott az apja, hogy két rongyos könyvért mennyi pénzt kell kiadni.

„Ez csak pénzcsalás” – szokta mondani. „Az én időmben ez nem volt. Kaptunk egy könyvet és míg csak a piszoktól el lehetett olvasni, fiúról-fiúra szállt, tanultunk belőle. Mégis okosabbak voltunk, mint a mostani oskolások. Aztán minek is nekünk annyi tudomány, meg nektek is” – bökött oda Andris felé, aki az új könyvet

lapozgatta. – „Nem leszel te se úr, se pap. Te is olyan földhözragadt paraszt leszel, mint én, s a nagyapád. Mi szegényen halunk meg, mert szegénynek születünk.”

„Ne beszélj már megint annyi bolondságot te ember!” – szokta mondani az anyja. – „Mit veszed el a gyerekek a kedvét az iskolától. Így sem szívesen jár. Majd kijárja még ezt a pár osztályt és akkor odaadjuk kanásznak az Ágóra.”

Míg Andris ezekre gondolt, lekanyarodott a krizsantón és a vízsonon át a Zagyváig. Ott átment a rossz hídon, az erdő alatt, ki a lóúsztatóhoz. Ahogy a vetés szélén, az erdő alatt, a barázdában ment, egyszer csak feltekintett. Szarkafészket látott az egyik fán. Arra gondolt, hogy mindjárt felmászik és kiszedi a tojásokat, de aztán úgy határozott, majd visszafelé. Fűtötte az öröm: pénz. Minden nap kijön majd. Már egész közel járt, amikor eszébe jutott: Nem hozott tarisznyát a piócáknak. Megijedt, hogy most mi lesz? Aztán eszébe jutott: majd a csizmába. Jó kilónyi belefér, szalmacsóvával bedugja, vagy a kaptával beköti a szarát.

Amikor kiért, rögtön levetette a nadrágot és a gatyaszárat combig felgyűrte. A csizmát a nyakába vetette és elindult a sásos, nádas vízben. Először a lábával óvatosan tapogatózott.

– Hű a mindenét, de hideg! – kapta ki lábát a vízből, de aztán mégis nekiindult.

Úgy gondolta, majd megszokja. Először mindenkinek hideg. Lassan tapogatva, csúsztatva a talpát, nehogy a nád torzsára lépjen, könnyen felszúrná a lábát. Nem tudna csizmát húzni. Ehhez is érteni kell. András pedig értett az ilyen dolgokhoz. Közben szétnézett, vajjon nem látja-e meg valaki? Az anyja megijedne, ha megtudná, hogy a vizeket gázolja. Nem látott senkit, csupán az erdőőr fordult be a bükkös csapásán. Feje körül nádi verebek és bölömbikák lármáztak, röpködtek. Megzavarta nyugalmaikat.

Amikor már térdig ért a víz, megállapodott. Beljebb már nem megy. Nem tudja a vizet zavarni. Félig kiemelte a lábát és körbe, meg oldalt kavarta a vizet. Mikor már jó habot vert, megállott és várt. Egyszerre csak érezte, hogy a lábaszárához tapadt valami. Várt még, hogy állapodjon meg a lábán és akkor majd leveszi. Mikor már gondolta, hogy lehet, óvatosan kiemelte a lábát. Hát csak hinár tapadt rá. Mérgesen félredobta és megint megkeverte a vizet. Megint várt, de hiába.

– Talán rossz a hely! – gondolta. Másik helyet keresett, ott is várt, de hiába.

Már bánta, hogy kijött, mikor érezte, hogy valami a lábán motoz. Lehajolt, nagy lópióca került a kezébe.

– Hű az anyád! – hördült fel és nagy mérgesen bevágta a vízbe.

Aztán megint érzett valamit. Kiemelte, megint csak lópióca volt. Megint visszadobta, de újra csak visszajött. Végül kihajította a partra.

Aztán várt.

Egyszerre erős csípést érzett a nagy lábujján. Erre olyan hirtelen emelte ki a lábát, hogy a csizma a nyakából a vízbe fordult. Rögtön elmerült. Amint lehajolt érte, akkor látta, hogy csikbogár kapaszkodott a lábujjába. A csizmából kiöntötte a vizet és kievickélt a partra. Már megbánta, hogy kijött. A lába kivörösödött a hideg víztől.

A nadrágját húzta, amikor észrevette, hogy a kidobott pióca lassan mászik a víz felé. Olyan méreg fogta el, hogy még a nadrághúzást is félbehagyta. Fölvette a piócát és csuzlival belőtte a nádasba. A pióca úgy pörgött, mint a parittyakő. Éppen akkor repült fel egy vadkacsa és még röptében elkapta a piócát. András fütyörészve elindult az erdő felé. Legalább a szarkafészket leszedi – gondolta. Inkább azon kezdte volna! Így csak az időt töltötte semmiért. Otthon már biztosan szorul a nadrágszíjjal az apjától. Felmászott a fára. Már-már elérte a fészket, mikor egy ág végighasította a nadrágját. Nem törődött vele. Azt gondolta, hogy a fészek tartalma kárpótolja. Belenyúlt a fészekbe: semmi! Belenyúlt háromszor: háromszor semmi. Mérgében ledobálta a fészket s csúszott le a fáról. Szegény szarkák keservesen csattogtak. Ekkor már András futólépésben igyekezett haza. A templom előtt látta, hogy már egy óra. Kettőre vissza az iskolába!

Otthon elővette az apja. Büntetésül ebédet sem kapott. Elment a kedve a piócázástól.

II.

FEJEZET

Április végén, mikor a határban kizöldült a vetés, András elhagyta az iskolát.

Balog István, Andris apja, fiatalabb korában zsellér ember volt. Kommenciós cseléd az egyik monostori uradalomban. Később megnősült és házat vett a falujában. Gyökeret eresztett, családot alapított. Felesége tíz gyermeket szült. Ebből csak négy maradt meg. A többiek korán elhaltak; az is csoda, hogy ez a négy megmaradt.

Andris anyja tehetősebb házból való, de élnek a szülei és a vagyont nem lehet szétszedni. Igaz, hogy Andris nagyapja, Balog Mátyás is a jobbmódú emberek közé tartozott a faluban. Volt szép vagyunkája, volt miből mulatgatni. Az öreg Matyi bácsi nem vetette meg a kocsmai mulatozást sem. Mire észrevette magát, imittamott maradt egy pár holdacska a szép vagyomból. Az árát Spitzer kocsmáros zselbelte be. Ami aztán maradt, az meg a második asszonynak kellett. Így Balog István, Andris apja, szegény ember maradt.

– Mától fogva nem mész oskolába, – mondta Andrisnak az apja – gyün egy árokszálási ember és libapásztornak fogad föl az ágói tanyára, ha meg tudok veled egyezni és megadja a bért, amit kérek.

– Más házában egyem a cseléd kenyeret, a más kutyája legyenek – kérdezte önmagától. Lázongott belsejében valami, amit még gyerekésszel nem értett meg. Hiába is értette volna meg! Az apja kimondta a szót. Különben a két bátyja szintén így kezdte. Az idősebb elment ugyan bőrkereskedő inasnak, de nem húzta sokáig. A cimborák lebeszéltek és mielőtt felszabadult volna, otthagya az áporodott, bűdös bőrt. Így aztán továbbra is paraszt maradt; visszatért a földhöz. Azóta sokszor a falba verte a fejét emiatt. A másik beállt Jászberénybe a gabonás zsidóhoz mindenesnek. Ott megszerették, inasnak szerződtették négy évre. Azóta Pestre került és önállósította magát.

Andris mindezeket végiggondolta és várta az ágói gazdát. Délután megérkezett Andris jövődöbéli gazdája; igazi jászmagyar paraszt volt. Zamatos tájszóval ejtette a szavakat:

– Hát nizzük má! Estvány hadd lássuk azt a gyerkőcot, – mondta – a szú essen a derékába. Láthatlanba se asszonyt, se jószágot nem jó venni. Abbul nem szokott jó származni.

Nagyot sercintett a pipa mellől, a fal tövébe.

– No majd szólok neki – mondta a fiú apja és beszól a konyhára: – Andris, gyere csak ki fiam, itt van a gazda érted.

Andris a hívásra kijött.

A gazda a fejőszéken ült és a meggyfabotjával vonalakat húzogatót a porba. Jól szemügyre vette a gyereket. Nézegette, mint a megvételre szánt jószágot. Aztán meglelégedéssel mondta:

– Jól van ecsém. Aztán hogy hínak?

– Balog András – felelte.

– Aztán vóna-e kedved libákat őrizni az ágói tanyán, ecsém?

Andris elhúzta a száját. Az apjára nézett. Láta a meglelégedést.

– No felelj ecsém! – biztatta az öreg gazda.

– Vóna – felelte Andris, mint akinek minden mindegy.

A gazda meglelégedett ezzel a rövid felelettel is. Azt kérdezte, hogy elbirna-e nyolcvan, vagy kilencven darab libát őrzésre?

– Esetleg százat is – mondta ekkor.

– No majd meglássuk, de aztán vigyázz. Ha elvész a liba, levonom a béredből.

Aztán az apjával kezdett tárgyalni:

– Hát aztán mennyi léne a fizetség ennek a gyerekeknek? – kérdezte.

– Ha már itt tartunk, – mondta Andris apja – adjon két mázsa rozsot, egy mázsa lisztet, egy választási malacot, egy pár bakkancsot és kétszázezer koronát tavasztul ősziig.

Erre a gazda szemébe húzta zsírfojtos kalapját és megint sercintett egyet. Kis gondolkozás után elővette kostökczacskóját. Megtöltötte kurtaszárú pipáját, amelyről piros és zöld pamutrojt lógott le. Rágyújtott, szívott egyet, kettőt. Nagy bodor füstöket pöfékelt ki és csak azután felelt.

– Aztán nem sok az egy kicsit, amit kér?

– Hászen nem olyan sok, mintha mégegyszer annyi vóna!

– Hát nízze, – szólt amaz – két mázsa rozs, meg a malac, aztán gyühet.

– Kevés, – mondta Andris apja – hanem tugya mit, elengedem a pízst, de a tiszta búzát azt nem.

– Nem bánom no, – egyezett bele a gazda – de aztán megszolgáljon érte ez a leginy.

– Meg ám. Attul nem kell félni. Igaz-e fiam?

– Ühüm – mondta András.

– Hát akkó mehetünk is. Gyühec velem, ha kisenen vagy!

Andris húzódozott. Aztán hogy az anyja kihozta a ruháját, karton fejkendőbe kötve, nem volt mit tennie. Torkát sírás fojtogatta. Szívét vasmarok szorította össze. Elsötétült előtte minden. Eszébe jutottak az egyidős fiúk. Eszébe jutott a méta, a csülkőzés és még sok száz játék. És ennek most vége.

– No András fiam! Valami bajod van? – riadt fel az anyja szavára.

Hirtelen magához tért és megrázta a fejét.

– Semmi édesanyám.

– Mehetünk! – szólt a gazdának és a kendő kötése alá szúrta eperfabotját.

Avval elindultak ki a kapun.

– Aztán jó legyen Andris! – szólt utána az anyja.

– Gazduram, csak keményen bánjon vele – toldotta meg az apja.

– Ne féljen semmit Estvány bátya! Szent Mihályra itthun lesz. Ha Isten segít, végleg. Aztán minden második szombat haza gyűhet tisztálkonni. No, Isten álgya magukat is!

Kiballagtak az utcára.

Andris szó nélkül baktatott új gazdája mellett. Amíg az utcán végigmentek, sokan kérdezték:

– Hová mégy Andris?

– Az Ágóra – mondta egyiknek is, másiknak is.

A határban jártak.

Andris andalgott az új gazda után. Már a bugyrot is leakasztotta az eperfa-botról és a kezében lógatta. Botjával az útszéli poros garádok új hajtását csapkodta. Úgy nyírta le a harmatgyenge kis sarjat, mint az olló. Majd a kutyatejet kezdte csépelni. Az útszélen mind leverte a virágok fejét. Láta, amint leesik egy-egy virágfej és utána tej csorog belőle. Gondolta, hogy ez biztosan a vére. Azt már tanulta, hogy minden növénynek van nedve és ez a vére. Mi lenne, ha az ő fejét is így leütné valaki? Az ő nyakából is így folyna a vér? Mérgében jókorát húzott a növendék akácfára. A fa gyenge héja azonnal megrepedt és nedvesen hasadt le. Erre már a gazda is felnézett és hátrafordult.

– Mit vered azt az ártatlan fát? Nem bántott az téged, vagy igen?

Andris megszeppent, de nem szólt. Már akkor az ágói határban jártak. A Mocár-tanya már odalátszott. Ekkor így szólt a gazda:

– Látod azt a fás tanyát?

– Látom – felelte Andris.

– No, az a mi tanyánk. Az én tanyám! – mondta büszkén. Még el is mosolyodott és a mellét büszkeség duzzasztotta. Az öreg megállott és szembefordult Andris-sal:

– Ha kiürünk, a feleségemet nénikének szólítod. Mindenki úgy híja, te is. Az idesapámat bátyámuramnak. Meglátod, jó sorod lesz, csak szót fogadj.

Andris hümmögött valamit, hogy jó. Mikor a tanya farához értek, két koloncos komondor rontott Andrisék felé. Ha nem a gazdával megy, darabokra szaggatják. Nincs élő ember, aki pusztá kézzel be merne menni a tanyára. Akkorák voltak a komondorok, mint egy-egy borjú.

– Ne, te Filkó, Cigány. No nézd csak! – szólította a gazda. – Hát már meg sem ismertek? A fene belétek.

Az ismerős hangra a komondorok megcsendesedtek. Farkcsóválva ugráltak a gazda körül.

Andris a gazda mögé húzódott.

– No ne félj semmit! Majd megismernek. Most még vadak. A cigányokat is lehúzzák a kocsirul, amikor begyűnnek a tanyára. Csak menj előttem mindig, mert az inodba kap valamelyik a szentit a cudar állatoknak – mosolygott a gazda.

A nagy ugatásra Mocár bácsi is kijött. Ostor a kezében. Odakiáltott a kutyáknak. Mocár bácsi, Estvány gazda apja volt. Szép szál jászmagyar. Andris illendően levette a sapkáját és köszönt.

– Ez az új libapásztor, Estvány? – kérdezte az öregember.

– Ez az, édesapám!

III.

FEJEZET

A kis libák türelmetlenek, lármáznak a veremben.

– Már mennének a gyepre legelni – mondta az öreg gazda. – Kati szolgáló tegnap kieresztette őket egy órára. Úgy örültek az ártatlanok a jó meleg napnak, hogy öröm volt nézni.

Az öreg szép, ősz haját felborzolta a szél. A bajusza kisodorva tolakodott elő szép piros arcából. Fekete bársonynadrágot, rövidszárú csizmát és állig begombolt mellényt viselt. Vastag aranyóralánc feszült a hasán. Az oldalzsebéből kostökcacsó szállangja fityegett ki a pipaszurkálóval. Felső zsebébe kurtaszárú pipa bojtokkal. A csányi és az árokszállási embernek mindez olyan tartozéka, mint a városi embereknek a dísz-zsebkendő és a nyakkendő és a nyakkendőtü.

Balázs bácsi, az öreg gazda öccse elmesélte egy vasárnap délután, hogy István királykor Pesten járt az öreggel. Az Úri-utcában, rengeteg embertömeg vette őket körül.

Amint ott jobbra-balra lökdösődtek az irgalmatlan tömegben, az öreg észrevett valamit a földön. Gyöngyszemes nyakkendőtü volt. Olyan, mint a Balázs bácsi pipaszurkálójá. Megörült az öreg és mindjárt utánanyult. Nagynehezen felvette.

– Hinnie a nemjóját! – rikkantott. Jó lesz ez otthon surkálónak. A régi immár rövid s hasznavehetetlen. Forgatta, nézegette, aztán megjegyezte: – Csak az a baj, hogy nincs rajta lik, hogy befűzzem a zacskóm szállangjára?

A tanyán aztán fityegtette és azzal surkálta a keményre tömött selymesi cserép pipáját. Egyszer Csányról gabonakereskedő zsidó vetődött a tanyára. Régi ismerős, hiszen sokat járt oda és áron alul mindig megvette a tájékozatlan gazdák gabonáját. Éppen akkor surkálta az öreg a pipáját. Csak úgy hanyavetin visszasüllyesztette zsebébe a zacskót. A szállangos rész a surkálóval továbbra is kint figyegett. Mózsinak rögtön megakadt a szeme rajta. Mint a holló, lecsapni készült rá. Jól tudta, hogy az öreg nem sejtí a gyémántfejű tü értékét. Előbb arra gondolt, hogy melléférkőzik és hirtelen levágja a szállangról. Csakhogy tartott tőle, hátha észreveszi az öreg és akkor a tanyára be nem jöhet. Így aztán cselhez folyamodott.

– Balázs gazda, hol vette azt a pipaszurkálót?

– Hun a fenében vettem vóna? Találtam Pesten! – mondta az öreg büszkén. Váltogatta a szavakat, hadd tudja meg a zsidó, hogy már Pesten is járt.

– Aztán tudja-e kend, hogy az nem is pipaszurkáló? – kérdezte Mózsi.
 – Hiszen tudom, – felelte az öreg – de hát megteszi azt, mint a másik.
 – Idehallgasson, Balázs bácsi. Adja nekem, én majd hozok magának Hatvanból igazi pipaszurkálót. Szép cifrát!

– Hát, ha annyira kívánja, vigye! – és lebabrálta a tűt a kostökcacsokról.

Mózes mohón kapott a tű után. Szemei fényben úsztak az örömtől. Tudta, hogy jó üzletet csinált. Nem is ment a Mócár tanyára azóta sem. Az öreg, ha rágondol, átkozza is eléggé. Elcsalta tőle az arany tűt! Később rájött, hogy nem közönséges pipaszurkáló volt. Sokat mérgeztették az öreget. No bácsika, megvan-é még az arany pipaszurkálója? – kérdezték. – Hagyd el öcsém, – legyintett ilyenkor – több is veszett Mohácsnál.

Andrisnak megmutatták a cselédek szállását. Az istállóban kapott helyet a téli szénatartóban. Ott a többi béresgyerek mellett. Itt hált az ökrész, meg a kocsis is. Azoknak volt vackuk szalmából fonva. A tehenész és a kanász fönt a priccsen szorongott. Aki akart, az kint alhatott a szalmában, vagy a szénakazal tövében. Ha hidegre fordult az idő, bebújtak a széna alá. Azért éjjel néha lisztharmat lepte be őket, de az nem ártott. Annál egészségesebbek voltak. Meg aztán a jó széna és a frissen fakadó fű szaga sem rossz. Éjjel az egész tanyát bejárja az illat. Ráfekszik az alvó emberek pillájára. Ha meg nem alszik az ember, hanyattfekve számlálhatja a csillagokat és tűnődhetik azon: honnan jönnek és hová mennek a csillagok?

Andris másnapra megkapta a parancsot. Reggel vizet hord a konyhára, elsöpri a ház elejét és fellocsol, aztán a veteményeket és virágoskertet megöntözi. Utána jön a früstök: szalonna és zöldhagyma minden reggel, vasárnap kivétel. Vasárnap az egész cselédség malátából főzött tejeskávét kap. Szemes kávé az drága és az uraknak való. Früstök után ki a libákkal a dülőre, legeltetni. Máshová nem lehetett. Nincs rét, a dülő meg mégis füves és aratásig el lehet terelgetni rajta. Aratás után aztán mehet a tarlóra.

Délben haza a libákkal. Megitatja és elzárja a tanya hátulján levő karámba. Friss vizet húz a kútból ebédhez, s a tanya körül dolgozó cselédeket ebédre hívja. Ebéd után két órakor újra kihajt és míg a nap le nem megy és árnyék el nem mulik, addig kint marad. Este újból meglocsolja a ház elejét és a kertet.

Ilyenkor orrába csapott a föld meleg szaga. A földé, amelyből az Úristen embert gyúrt és lelket lehelt belé.

Ez minden nap így volt.

A cselédek szerették Andrist. A legkisebb volt, gyerek volt. Jó és szótfogadó.

Lázár bácsi a kocsis, egyben az öreg béres immár hatvankét éves. Sándor bácsi az ökrész, úgy negyven. Feri, a tehenész, tizennyolc. Jóska, a kanász, nem több, mint tizenöt. Andris a cselédség közt a leggyerekebb ember volt.

Andris napokig nem tudott aludni. A padlástalan istállóban csak úgy jött-ment a sok pók. A pókháló pedig ölesre csüngött alá elszakadozva és feketén. Undorodott és félt a pókoktól. Pedig sokat látott otthon is az ereszek alól lecsüngen. És mégsem tudta megszokni. Hiányzott az ágy. Otthon anyja tisztán tartott mindent, s bolha sem volt. Itt a szénatartó tele bolhával. Mondta is az anyja szombaton este, amikor tisztálkodni hazament: – Mi a ménkű van ott, hogy így néz ki az inged? Tegyéél az ágyadba farkasalma-levelet, vagy pirid virágot, meglátod, nem lesz fia sem!

Andris úgy cselekedett, ahogy az anyja mondta. Aludni mégsem tudott. Olyan bűdös volt minden, mint a pondrés kutya a vackában. Mikor aztán megszokta a farkasalma szagát, belejött az alvásba is. Most már rövid is volt az éjszaka.

IV.

FEJEZET

A nap már magasan járt s az árnyék kicsire zsugorodott. A levegő izzott, remegett a melegtől. A csányi dülőben meg sem rezdült a fák levele. Állt a levegő. Csend volt; mélységes, jóleső csend. Csak néha egy-egy darázs, vagy dongó zizegett, dongott a fák és füvek között.

A göröngyök alatt azonban lüktetett az élet: bogár, hernyó, giliszta s minden kis élőlény szorgoskodott serényen. Vajjon mi a rendeltetése ezeknek? Mi szándékkal teremtette Isten? És ha egyet-egyét akaratlanul eltapos az ember, mégis érző életet olt ki. Hány millió élet szűnik meg így az ember lába alatt? Ezekre gondolt Andris a begyepesedett árokparton. Fűszálat rágcsált és a hangyák kitaposott útját figyelte a fű között. Körülötte csend, csak a jóllakott libák pihegtek a melegtől. Ott ültek Andris körül jóllakva és szomjasan emésztettek. Várták a delet, hogy itatni hajtsa őket vissza a tanyára. Csakhogy addig Andris sem hajthatott be, míg az árnyéka akkora nem volt, mint ő maga. Mert csak akkor van dél. Néha tiszta időben az ágói harangot is lehetett hallani.

Andris gyerek eszével furcsának találta, hogy annyi minden fölösleges az életben és mennyi a hiány! Érzí, tudja, hiszen nem kell messzire menni. Itt van az ő gazdája: mennyi fölösleges búzája terem. Lám tegnap, mikor a raktárban voltak Lázár bácsival, három éves termést mutatott neki.

– Meg kell étetni az állatokkal zab helyett, – mondta Lázár bácsi – mert megdohosodik és csak szemét lenne belőle.

Hát igazság ez? Az ő apjának meg nemhogy fölösleg, de még annyi sincs, hogy újtól újig kitartana. Hol itt az igazság? Hát lehet ez így? Lázongott magában. Hogy lehet az: az egyiknek annyi terem, hogy még az állatoknak is jut, s a másíknak csak annyi, hogy éppen az éhenhalástól menti meg.

Azt tudta, hogy szegény ember és gazdag ember egyaránt volt, van és lesz. Ilyen különbségre azonban nem gondolt. Hogyan is gondolhatott volna. Olyan gyerek, hogy még csak ideje sem volt ezen elmélkedni.

Andris szeretett volna változtatni. Igen ám, de hogyan? Elhatározta, hogy ő nem marad senkinek a lábakapcája. Elhatározta, hogy addig küzd, amíg saját gazdája lesz.

Másnap reggel már hat órakor fölkeltek. Sírni szeretett volna, olyan álmos volt. Alig látott, a szeme ragadt le. Szinte szúrta szemét az istállóajtón besütő tavaszi nap.

– Kelj fel, hé! A hasadra süt a nap. Jó lesz, ha már hajtasz kifelé. Az állatok is zajonganak.

Föltápáskodott a vacokról és kiment. A vályuból jól megmosakodott, hogy felfrissüljön. Ilyenkor nyáron jól esik a friss víz az istálló éjjeli hősége után. Hiszen az állatok is bent alszanak és a test kigőzölgése meg a lélegzésük megsűríti a levegőt. Állottá és posvadtá válik. Ősszel, ha hideg van, úgy mint a többi béres. Sorra adogatták a vizes edényt.

Két-három pofa víz és kész a mosdás. Nyakat, fület, úgyis csak szombaton este, vagy vasárnap reggel mostak. Akkor öltöztek tiszta ingbe, gyatyába. Vasárnap még a felső gyunyát is felvették. Köznap, vagy amint ők mondták dolgozónap, úgyis ingben, gatyában jártak. Vasárnap aztán, ha a faluba mentek, némelyikük még a csizmát, vagy a bakkancsot is felhúzta, de csak úgy mezétláb.

A többi béres sokkal korábban kelt. Az állatokat kellett etetni, tisztogatni és aljazni. A kocsisnak öt lovat kellett minden reggel megkefélni. Minden lónak a nevét ki kellett verni sórpórral. A gazda csak úgy hitte el, hogy tiszták a lovak, ha látta a felocsolt istálló földjén lovai nevét. Ezek a lovak aztán szépek is voltak. Fénylett a szőrük, mint a tükör, különösen amikor a napfény a hátukra sütött. Az ökrésznek ökröket kellett csutakolni és vakarni. A tehénpásztor gyerekeknek a teheneket és borjúkat kellett tisztán tartani. Még a farkukat is lúgos vízzel kellett kimosni. Fehérlett is mindegyik, mint a gyolcs. A kanásznak és Andrisnak nem kellett ilyen munkát végezni. Ők csak répát és szecskát vágtak, szénát, zöldfüvet, vagy csalamádét hordtak. Aztán ivóst a disznóknak, korpás salátát a kis kacsáknak. Ezenkívül a zöldhagymát is Andrisnak kellett összevágni és túróval keverni a kispulykáknak. Sokszor úgy jól tartotta őket, hogy még a ház elé sem jöttek csipogni. Csendesesen bogarásztak a tanya körül.

Andrist szerették a tanyán. Ügyes, megbízható legényke volt. Nénike sokszor dugott neki valamit, amikor a libákat kihajtotta legelni. Szombaton, még naplemente előtt, hajtott be a tanyára. Mikor elvégezte teendőit, fogta eperfabotját és fűtyörészve elindult a már sötétedő dülőúton hazafelé. Otthon váltott tiszta ruhát.

Bizony vagy kilométert kellett hazáig gyalogolnia. Már jól benyúlt az este az éjszakába, mikor hazaért. Előfordult az is, hogy valakinek felkérkedett a kocsijára. Ilyenkor a hét utolsó napján sokan igyekeztek haza a határból. Kocsik hosszú sora húzódott végig a köves úton. Így aztán a gondúzóiig, vagy a temető sarkáig mindig elvitték Andrást. Onnan már macskaugrás a vásártér, a lapos kút, aztán a házuk. Andrisék kéménye még füstölt. Az anyja várta az apját, s főzte a lebbencslevest, meg a paprikáskrumplit. Kukoricacsutkával, vagy bangyiszárral tüzelt. Bangyinak hívják arra a napraforgósárat.

Amikor este apja hazaérkezett, megkérdezte:

– No, hogy ízlik a hely, fiam? – és letelepedett az asztalhoz.

Ilyenkor Andris helyett mindig az anyja felelt. Andris csak tömte magába a pogácsát. Amikor jóllakott, szótlánul nézte az apját, hogyan eszik és hogy csöpög bajuszáról a leves. Mindig a kanálba ért, nem győzte nyalogatni, vagy a kezefejével törölgetni. Jókat evett az öreg.

– Hiába, megéhült, – gondolta Andris – jóétvággal pusztítja az ételt.

Vacsora után az apja rágyujtott egyszerű agyagpipájára. Pöfékelte az irgalmatlan bűdös kapadohányt. Trafikot nem igen szívott: drága, oszt olyan, mint a szalma. Andrisnak mindig a feje kóválygott tőle. Az anyja is sokat veszekedett, hogy mindig azt a nehézkes pipát szívja és bebűdösíti az egész házat. Hiába, csak pipált tovább.

Andris lábával nem volt megelégedve az anyja.

– Már megint felcserepesedett a lábad! Miért hagyod úgy kicserepesedni? Jaj, milyen retkes, Jézusom, Anyám! Hát mit csinálsz te? Mért hanyagolod el magad? Majd egy kis disznózsírral bekenem, éjszakára meggyaluszik.

Közben elkészítette az egész hétre való ruháját. A nadrágot, a kabátot megfoltozta és reggel tisztán baktatott ki a tanyára.

Andris úgy érezte ilyenkor magát, mintha újra született volna.

Mikorra kiért, bizony már jó früstök idő volt.

– No Andris fiam hajcsá' mán ki, – szólt be Emány bácsi az istállóba. – Vigyázz, ne engedd a kukoricába! Elég nagy a dülő, elférnyi ott. Rádbecsülteti Ördög Lojzi, ha kárt teszel. A béred is kevés lesz.

Aztán a kocsishoz fordult Emány bácsi:

– Kend meg fogja be a Sárkányt, meg a Hollót a csézába! Bemenünk Csányra. Beszélek az aratóval, mán a nyakunkon az aratás! Osztán semmit nem tudok: gyün, vagy nem. Ha nem gyün, más után kell nézmem.

Igen ám, csak az aratógazda dinnyésnek szegődött Fehérmegyébe még a kora tavasszal. Sátoros kocsival útnak indult az egész család, mint valami kivándorlók. Már azóta a piksziseket is kivalántázták. Inkább az aratást hagyta ott, de a dinnyéséget nem engedi el. Jól számított az arató. A dinnyén többet is lehet keresni, mint az aratáson.

Hej, mérgelődött magában Emány bácsi. „Verje meg az Isten a csavargóját, még csak nem is szólt. Ezért nem jó a szegény emberrel kikezdenyi. Nem érdemli meg!”

Andris elszomorodott, mikor ezeket hallotta. Így gondolkozott magában. – Hát az nem Isten teremtménye? Csak a gazdag? Akkor minek teremtette őket az Isten? Hiszen, ha szegény ember nem volna, az úr, meg a gazdag megdöglene éhen.

– Na Lázár bácsi, akkor gyerünk Jászárokszállásra, majd Bordás Jóska elvállalja.

Csakhogy Bordás Jóska sem vállalta el. Annak már volt az Ágón, a Fehér tanyán aratása.

Mérgelődött szörnyen a gazda. Csak legalább előbb eszébe jutott volna. Hát most már mindegy, ha másképpen nem lesz, napszámosokkal fog dolgoztatni. Andris látta a gazda baját és arra gondolt: szólni kéne neki; lehet, hogy az apja tudna valakit. Hátha el is vállalná. Most kereshetne az apja: lángolt föl hirtelen Andrisban az öröm. Biztos tizedikért oda adná a gazda, csak talpon ne maradjon. Meg az apját is rá tudná venni, hogy elvállalja ezt a kéthetes aratást. Aratókat tudna szerezni. Öt-hat kaszás még van otthon és ugyanannyi marokszedő. félrészes lány.

– Emány bácsi! – bátorodott neki Andris, amikor a gazda a szecskavágó kést reszelte.

– No mi kéne? – nézett a gyerekekre.

Andris megszeppent, de aztán az apjára gondolt és nekibátorodott.

– Van mán arató?

– Nincs, a fene egye meg a sok parasztját! Tán te tudsz valakit?

Andrist szíven találta a gazda szava.

– Az apám elvállalná, ha gazduram odaadná neki.

– Mit beszélsz, te gyerek? – nézett Andrisra a gazda a szecskavágó késről. – Apád elvállalná és ezt te csak most mondod? Szalaggy haza! Hozd ki az apádat, hogy beszéljem meg vele az egisz dógot.

Andrisnak sem kellett több, fölrántotta a nadrágját és usgyi majd az esze ment el a szaladástól. A temető sarkán, ahogy a szőlőkaput elhagyta, majd összerogyott. A vásártéren le is ült. Örült, hogy most ő is csinál valami hasznosat az apjának. Boldoggá tette az a tudat, hogy most ő üti nyélbe az egész aratási dolgot. Fölnézett a sötétedő égbe és úgy sóhajtott:

– Csak adná az Isten, hogy apám elvállalná!

Még számítgatta, hogy Rusai Vendel bátya is elvállalná. Réz Tomi is a hugával Pirossal, aztán Redei Jóska és Rimózi Bálint. Ezeket össze lehet szedni mind, ha Rimózi nem jönne, ott van Jáger Vendel, meg Palóc Flóri. Ezek mind örömet jönnének, számítva arra, hogy rendkívüli munkáról van szó. Hiszen minden tizedik kereszt az aratóké. Ha jól megy, bizony hatan két hét alatt száz keresztet keresnének. Ez pedig olyan fizetés, hogy ilyet még szegény ember nem keresett ennyi idő alatt. Nem is kell nagyon jó búzának lenni, mégis keresztenként megadja az egy vékát. Harmincöt kiló pedig száz keresztből harmincöt métermázsa. Mázsája húsz pengő, így 700 pengő két hét alatt. Aztán a szalma! Legalább két szekérre való. Ez pedig gyönyörű, a mai rossz világban.

Már besötétedett, amikor Andris fölkelt a gödör tetejéről. Sietett haza. Kicsit szusszantott ugyan, de az erős szívdobogása szünőben volt.

A kertek alatt már csend honolt. Csak néha-néha egy-két bárány bégetése hallatszott a közeli hodályokból és imitt-amott kutyaugatás verte fel az esti csendet. Az ismerős lépteket azonban megismerték a kutya és elhallgattak. A kutya megérzi, ha idegen jár a faluban. Ha a kapu előtt, vagy a soron elmegy, megérzi a szagát. Ilyenkor aztán kutyavecsernyét tartanak.

– Hát té, hogy kerülsz haza édes fiam? – kérdezte az anyja Andrist, mikor belépett a rosszul világított pítvarba. Az asszony éppen a paprikás krumplit főzte a kémény alatt. Andris elmondta, hogy miért jött haza. Az apja kis ideig gondolkozott, aztán így szólt:

– Jól van, Andris fiam, reggel kimenek veled! Oszt megegyezek a gazdádval, ha lehet! Két hét mulva, ha Isten segít, hozzá is foghatunk. Akkorra már én is végzek a szőlő-permetezéssel, a kötözéssel és kacsolással.

Másnap reggel a hajnali harangszó Andrisékat a csányi határban érte. Még az útszéli fák levelén ott rezgett a harmat, mint milliárdnyi gyémántszemecske. A fűszálak megrakodva folyékony angyalkönnycskékkal. Szinte roskadoztak alatta. A nap már arasznyira fönt járt az égen, mint egy frissensült cipó. Kezdtet meleget árasztani és magához szívta a harmatot.

Mikorra Andrisék a tanyára kiértek, bizony jól megizzadtak. Andris apja elvállalta az aratást. A gazda meg is dicsérte Andrist az apjának.

– Tudja Estvány bátya, milyen rendes fia van; nekem aratót, kendnek aratást szerzett. Jövőre előléptetem kanásszá, ha megérjük.

– Nagyon köszönöm gazduram a jóságát. Csak keményen a gyereket. Úgy lesz belőle ember!

– Bízsa csak rám, majd mi elintézzük. Igaz-e Andris fiam?

A gyerek nem szólt semmit, csak beszaladt az istállóba, gatyára vetkőzött és hajtotta ki a libákat.

*

Két hét mulva aztán bejött az aratás ideje. A tanyára megérkeztek az aratók Andris apjával az élükön. Öt magyar, vállra vetett kaszával, ugyanannyi keményhúsú lány, sarlóval, kis és nagy gereblyével, vizes edényekkel és bugyrokka. Andris örült legjobban az aratásnak: mehet a tarlóra a libákkal kalászsoltatni. Van ott minden: vadbükköny, pipitér, muhar és hullott búzaszem. A gazda az aratókat szilvapálinkával kínálta meg. Aztán munkába indultak. Nagytarlót kaptak, még hozzá frissen sült keltbuktát, még a lányok is pálinkáztak. Dobos Bözsi finnyáskodott és nem akart inni, de Rédei Jóska rászól huncutkásan:

– Igyál babám, legalább részeg leszek a csózkodtól.

– Ugyan menj már, – szólt Bözsi elpirulva – neked mindig ilyen ízléstelenségen jár az eszed, hogy nem süllyedsz el szégyenedben.

– Persze, hogy nem. Igaz-e Jóska ecsém? Mikor olyan ízetlen csóкод van – nevetett az öreg Rimóci.

– Van az úgy néha – nyelvelt vissza a lány.

– Nem baj az galambom, rá se hallgass! – szólt a legény. – Majd megkóstoljuk, gyere babám! – Azzal máris derékon kapta a lányt, hogy megcsókolja. Bözsi sem volt rest: úgy vágta képen az erőszakos legényt, hogy még a poros kalapja is a szemébe csúszott, de el is engedte rögtön a gömbölyű derekát.

– No megállj galambom! – mondta Jóska. – Estére békát teszek a takaród alá. Tudom, Istenem, úgy kétségbe fogsz esni, hogy ijedtedben a pokrócom alá fogsz jönni.

– Az lesz a multság – nevettek a többiek.

– Erre már ő is régen vár – mondta Andris apja.

– Vár ám a nehézség, de nem én – futott el a lány mérgesen.

– Az Ördögtanyával kezdjék kentek Estvány bátya! – szólt a gazda utánuk.

Reggel hat óra lehetett, amikor az aratók a jászfényszarusi határfákra aggatták felső gunyájukat. Ingujjra vetkőzve fogtak a munkához.

A tarisznyákat is a fára aggatták, hogy valami kóbor kutya hozzá ne nyúlhasson. Mikor már ezekkel készen voltak, beálltak a sorokba. A férfiak gatyakorcába pipa szúrva és kostökczacskó dohánnyal. Az oldalukon tokmány, fenőkővel és vízzel. Így aztán egy kaszás, egy marokszedő lány.

Messziről úgy tarkállottak, mint virágos rét, vagy a búza közt levő pipacs. A lányok színes perkálszoknyában és pruszlikban hajladoztak. Mintha csak langys szél hajtogatná a virágfejeket.

Már a Lápos felé harsogott a kasza. Andris kihajtott az új tarlóra. Előbb csak távolról nézte az aratókat, aztán közelebb merészkedett. Éppen az apja mögött settenkedett, amikor fűrj repült fel a kasza alól és éles csipogással körülkeringte az aratókat.

– Ez a fészekről szállott fel – állott meg Andris apja és vigyázva kaszált tovább. Néhány lépéssel később, rábukkantak a fészekre. Szépen körülkaszálták. A fészekben öt kis ártatlan fűrjecske tátogatott megrémülve. Andris szemébe könny szökött, olyan szépnek találta a természetet, csak azt érezte, szép, de nem értette, miért. Az apja sem. Az anyafűrj sokáig körülöttük repesett, aztán ahogy távolabb mentek, közel merészkedett a fészekhez és pitypalatyolt. Hálálkodott! A fűrj szavára pacsirta emelkedett a levegőbe és énekelni kezdett Andris feje fölött. Mintha Szentháromság képe lett volna az arany napsugarakkal a templom freskóján. Később kijött a gazda is. Felemelt egy tömött kalászt és kidörzsölte a szemeket. Elégedetten szemezgette, kéttéharapta, s úgy nézte: belülről egészséges-e?

Délre kiérkeztek az asszonyok az étellel. Andris anyja krumpli gölödin levest és jó kelt buktát hozott. Vacsorára pedig füstölt oldalast.

Az aratók a keresztek árnyékában ültek. Szürcsölték a jó meleg levest. Andrist is megkínálta az apja.

– No gyere fiam, kóstold meg! – bízatta. – Te szereted! – Andris húzódozott. Kívánta az ételt, de nem akarta elvenni apja elől. Az étel csiklandozta orrát. Jó szaga volt. A nagy biztatásra mégis leült és lába közé vette a fazekat. Jóízűen falta a maradék levest. Jobban esett, mintha pástétommal kínálták volna.

V.

FEJEZET

Vasárnap volt, a munka megszentelő napja. A nap fehéren izzott a kék égen és sugaraival elárasztotta a nagy mindenséget. Egyetlen felhőfoszlány sem látszott, csak az Ördögtanya fölött derengett valami halvány ködfátyol. A nagy csendben szinte hallani lehetett a fű növekedését és a megérett gabonaszem kipattanását. A határdülön, ami a jászfényszaru határt a csányi és az árokszálási határtól elválasztotta, magas, szép sudár akácok húzódtak egészen az árokszálási tanyáig, jótékony árnyékot adva a vándornak és a környéken dolgozó embereknek. A határban legeltető pásztorgyerekek is itt gyülekeztek, hogy kártyázzanak, vagy huszonegyezzenek a piszkos, maszatos, hiányos kártyákkal, gyufára, vagy megadomra...

A messzeségből két emberi alak bontakozott ki, a határ felé közeledtek; alkalmasint a faluból jöttek, a templomból, a nagymiséről. Az egyik olyan asszonyféle volt, színes, tarka ünneplő rajta, olyan volt messziről, mint a piros mezei pipacs és a sárgalevelű napraforgó keveréke. Amint a fák alá értek, beszédükről is felismerte volna őket bárki. Az egyik, a lány, Fehér Emány lánya volt, a másik, a legény, a Bakó Jósikáé és Ferinek hívták. A lány fényszarusi, a fiú pedig a csányi határhoz tartozott. Mindketten jómódú gazdaemberek gyerekei voltak. Vagyonuk csak növekedett volna, ha a legény oltár elé vezethette volna a leányt.

A két apa azonban már vagy harminc éve gyűlölte egymást és így bizony egyik sem nézte jó szemmel a fiatalok barátkozását, nem egyszer kijelentették, hogy jobb lesz felhagyniok a hiábavaló időtöltéssel, mert amíg ők élnek, össze nem kerülhetnek. A fiatalok azonban titokban találkoztak. Ide is csak azért jöttek, mert remélték, hogy itt senki nem látja őket.

Amikor aztán a határba értek, leültek a fák alá. A fiú megfogta a leány kezét és egymás szemébe néztek olyan erősen, mintha tekintetük elválaszthatatlanul összekapcsolódott volna és megelégedettség sugárzik belőlük. Rendszerint vasárnap sétáltak a határban a földek és a búzatáblák között. Mert ugyan hová is mehettek volna ilyenkor? Hiszen a kocsmá, ahol táncolni lehetne, messze volt, a csárdában pedig csak inni lehet. Inni meg ihatnak otthon jobbat, mint ott azt a homoki vinkót, hiszen azért egy tapodtat sem érdemes menni. Azért jöttek ki ide a határba, hogy az ügyes-bajos dolgukat megbeszéljék.

Andris ugyan látta, hogy a tanya felől jönnek, de a távolság nagy volt, nem tudta kivenni az arcukat. De amikor a határ felé közeledtek, végül mégiscsak felismerte a két alakot.

Különös jelentőséget nem tulajdonított az egésznek, hiszen a fiatalok máskor is kijöttek ide. Ők persze nem is gondoltak arra, hogy valaki meglátja őket és Andrist sem vették észre. Nem is láthatták, mert Andris a csányi határ oldalán ült és a bozót eltakarta.

A leány meg a legény a fényszarusi oldalon telepedtek le, háttal ültek Andrisnak. A fák tövét olyan sűrűn benőtték a cserjék, hogy egész sáncot képeztek és eltakarták a kilátást.

Andris eleinte nem sokat törődött a fiatal párral, de később arra lett figyelmes, hogy sutogni kezdtek.

– Na, most kihallgatom őket! – gondolta Andris. – Leányt és legényt még úgyszem hallottam sutogni.

Nem kellett soká várni, mert a Bakó fiú megszólalt:

– Nézd, Annus, most mán úgyis mindegy, ne ellenkezz, ha mán nem lehetünk egymásé.

– Nem, nem, – szabadkozott a lány. – Isten ments! Már így is elég baj van, oszt mindet te csináltad. Én akkor sem akartam, de te nagyon erőszakoskodtál. Még most ilyeneken jár az eszed, pedig tudtad, hogy idesapám ellenzi a házasságot. A te apád se nézi szívesen, hogy így összemelegedtünk. De nem is értem, hogy nekünk fiataloknak miért kell szenvednünk az apáink régi bűnéért? Most nekem azért kell meghalni, mert anyám nem ment a te apádhoz! – zokogta a leány.

Andris megrökönyödve hallgatta a lány kitöréseit. Szívdobogva hallgatózott tovább. Még a jószágot is a tilosba hagyta menni, nem törődött vele. – Lesz ami lesz, de ennek a végére járok! – gondolta magában.

Haragról, meg halálról és bajról volt szó, ezt tisztán hallotta az elkapott szavakból. Most egészen közel húzódott hozzájuk, még a fejét is bedugta a garádok közé, hogy egy szót se mulasszon el a beszélgetésből.

A leány hanyatt feküdt a fűben és a semmibe bámult, de az is lehet, hogy az égen vonuló fehér bárányfelhőket nézte. Felhúzódott szoknyája alól kivillant a fehér bőre.

Feri csak ült a fekvő lány mellett, sóhajtozott, aztán megszólalt:

– Ne bolondozz mán, Amus!

A fekvő lány fölé hajolt és remegő ajkára tapasztotta száját. Amuska viszonzta a fiú csókját, sőt átfogta a föléje hajló fürtös fejet.

– Miért is kell meghalni? – nyögte a fiú lázasan a lány fülébe. – Miért nem élhetnénk mi is úgy, mint a többiek?

– Nem Ferikém – mondta Amus. – Tudod nagyon jól, hogy édesapám megölne, ha tudná azt, amit mi tudunk.

– Talán, ha elmondanánk neki őszintén mindent? Akkor talán ő is akarná, hogy a feleségem legyél?

– Isten őrizzen meg, mit gondolsz! – szökött fel a lány ülőhelyzetbe. – Akkor te nem ismered édesapámat. Abban a percben agyon is ütne, vagy elzavarna a háztul. Meg a falu is szájára venne. Az egész határ azt gürdölné, hogy Fehér Émány elzavarta a jányát, mert megjárt a legénnyel. Ezt pedig nem akarom!... Most pedig együtt meghalunk, mint ahogy már terveztük. Majd egymás mellé temetnek bennünket. Ha a szülők nem is akarták, hogy egymásé legyünk, az Isten úgy akarta, hogy a mennyben együtt borulhassunk a zsámolya elé.

– Ne beszélj így Amuskám! – könyörgött Feri. – Nézd az aranyló búzatáblát, tele piros pipaccsal, kék búzavirággal, nézd a virágbaborult lóhere táblát, melyen ezer és ezer méhecske száll kehelyről kehelyre. Nézd a vadgalambot, most viszi a fészeknek való gallyat, hogy otthont teremtsen a párjának és magának. Nézd a pacsirtát és a többi éneklő madarat. Ezek mind élnek miértünk és a párjukért, önmagukért. A természet rendje, hogy szaporodjanak. Most haljunk meg, amikor még alig éltünk? Olyan jó élni, gondoljuk meg, még van idő, még nem késő!

– Én sem akarok meghalni! – zokogta Amus. – De nem merek ilyen állapotban a világ szeme elé kerülni. Te élhetsz, de engem ölj meg! Látom, gyáva vagy!

Andris elszörnyedve hallgatta a szenvedélyes kitöréseket. Azon gondolkozott, hogyan akadályozza meg két fiatal élet elmulását.

Szép lassan otthagya leshelyét és a mesgyén rohanni kezdett a tanya felé. Lélekszakadva, elfulladva érkezett meg oda és csak annyit tudott mondani, hogy Feri és Amus meg akarnak halni.

József bácsi azonnal elindult Andrissal a mesgyén, hogy megakadályozza a végzetes tettet.

A tanyán pedig kitört a rémület; az asszonyok jajgattak, sopánkodtak és imádkoztak, hogy József nem érne későn oda és így megakadályozhassa ezt az Isten ellen való bűnt.

Közben József bácsi és Andris a leshelyhez értek. Feri ebben a pillanatban emelkedett fel. Dél volt, ebédidő, hallani lehetett a harangszót. Egy régi forgópisztolyt tartott a kezében. A lány a fűben feküdt. József bácsi észrevétlenül Feri háta mögé került. Andris jól hallotta a fiú izgatott hangját.

– Amuskám, szép szerelemem, egyetlen violám vess keresztet! Istennek ajánljuk lelkünket. Ő majd megbocsátja, mert tudja, hogy miért tesszük, ha vallásunk tiltja is.

Ezzel felemelte a pisztolyt, a lányra célzott vele.

Ezt már nem bírta ki Andris és nyöszörögve felkiáltott:

– Fe-ri bá-csi!

Abban a pillanatban eldőrdült a fegyver, a lány feliskoltott. Andris még annyit látott, hogy a gomolygó kék füstben két férfi tusakodik egymással, míg Amus felpattan a fűből és rohanni kezd Ördögék tanyája felé.

– Te örült! Mit akartok? – hallotta Andris most József bácsi hangját, amint Ferire kiáltott.

– Hagyjon meghalni, ha úgy sem lehetünk egymásé. Mit akar tőlünk? – őrvongott az elszánt fiú.

József bácsi végül is kicsavarta Feri kezéből a füstölgő ördögmasinát.

Most már Andris is közelebb merészkedett hozzájuk. József bácsi pedig rámutatott:

– Ennek a gyerekek köszönhetitek az életeteket, mert ha ő nincs, már nem lennétek.

Aztán karonragadta a legényt és magával vonszolta a tanyára.

– Hol van Amus? – nyögött fel útközben a legény.

– Hun vóna? Már azóta otthon van. Az nem olyan bolond, mint te.

Amikor aztán ebédnél ültek, az öreg Bakó két könnycseppet morzsolt szét a kezefejevel. Arra gondolt, ha ez az Andris gyerek nincs, tán már halott volna a fia.

Most már megbánta, hogy ellenezte a házasságot a lány miatt. Ő már békülne, de hát ő kezdje? Gondolataiból a fia hangja ébresztette fel.

– Ides apám mért nem békül ki Fehér Emánnyal? Minek kell haragot tartani? Már régen vót, ami vót, el kéne felejteni! Mi, gyerekek szenvedjünk, kerüljük egymást, ha esetleg összeér az utunk? Édesapám ránk nem gondol? Hiszen a földjét sem kell szétosztani, nekik is van annyi, mint idesapámnak, nem vagyunk semmivel sem gazdagabbak, mint ők, hiszen még malmuk is van a faluban.

József bácsi is kérlelni kezdte az öreget:

– Félre kell tenni a haragot, menjünk át vecsernye után Fehér Emányékhoz. Nem érdemes haragot tartani, hiszen a fiatalok annyira szeretik egymást!

Az öreg csak ült némán, nyakasan, elszántan, a levegőbe nézett és lelki szeme előtt föltárult a negyvenöt év előtti kép; amire most már, csak mint rossz álomra emlékezett vissza. Régen volt, bizony nagyon régen. Akkor is éppen vasárnap volt, éppen ilyen ragyogó, mint most. Akkor történt meg vele az a szégyenteljes eset, hogy kiválasztott életpárját elvitték előle.

– Hej, – sóhajtott fel mélyen – bár ne történt volna meg!

De aztán, ahogy a felesége hűséges szemébe nézett, a körülállókat vizsgálta, eszébe jutott, hogy talán jobb is így, mert így volt rendelve.

A többiek szívszorongva várták, hogy mit mond az apjuk.

Komótosan felállt az asztaltól, kihúzta a derekát, Feri vállára csapott és azt mondta:

– Hát annyira szeretitek egymást, hogy ilyen Isten ellen valót akartatok tenni?
 – Hát igen, igen veszködünk egymásér – mondta a fia.
 – No jóvan, nem bánom, legyen! – sóhajtott fel Bakó bácsi.
 – Idesapám! Az Isten áldja meg – mondta boldogan Feri.
 – Várjál! De hátha Amusnak a szülei nem egyeznek bele a házasságba? Akkor mit csinálsz, golyhó?

– Hát nem azért megyünk át, hogy kibéküljenek idesapámék?
 – De ha akkor sem egyeznek bele? Te nem ismered őket fiam. Akkor mit csinálsz?

– Akkor ellopom idesapám, ha másképpen nem megy!
 – No jól van, látom, hogy az én fiam vagy. Fogasd be a hintóba a két derest József! Oszd ez a gyerek is gyün velünk, – mutatott Andrisra – mert ha kibékülünk, neki is része van benne. Gyüssz velünk Andris!

Andrisnak sem kellett több, szaladt az istállóba és elujságolta a többi cselédnek, akik irigykedve hallgatták és a fejüket csóválták. A tehenész meg is jegyezte:
 – Néked milyen disznó szerencséd van, nem hijába vagy kanász!

– Ez mán kicsi kölyök korában olyan ügyes jószág vót, hogy még pelyenkát se kellett mosni utána – jegyezte meg a kocsis.

– No fijam, ha így folytatod, még követ is lesz belőled – tréfálkozott az egyik öreg béres.

Andris oda sem figyelt, csak a pantallóját húzta, mert tudta, hogy hát gatyában csak nem ülhet a hintóra, szégyenszemre.

De azért a többieknek még odaszólt, csak úgy a vállán keresztül:
 – Aztán, ha követválasztás lesz, akkor rám szavazzanak, mert utána annyi bort ihatnak, amennyi csak beléjük fér!

– No megállj, csak gyere haza – kiáltott utána nevetve a kocsis.
 De már ezt Andris kívül hallotta, mert rohant a hintót kitolni a fészker alól.

Amikor a hintó az úton porzott, Andris büszkén feszített a többiek között és magában azt gondolta:

– Hej, ha idesapámék láthatnának most, de jó vóna!
 – Büszke lehetne az apád, – kapta el a gondolatát Józsi bácsi – hogy ilyen nagy úr lett belőled, aki hintón utazik.

VI.

FEJEZET

Fehér Emányéknál már ebéd után voltak. A cselédek a ház előtt levő öreg eperfa alatt üldögéltek; csöndesen borozgattak, beszélgettek. A kis unoka a kút előtt a kacsákat zavargatta a gödörbe, amit éppen most húztak tele a béresek tiszta vízzel.

– Bercikém vigyázz, bé ne essen a gödörbe – intette az aggódó nagymama.

– Hát Amus kigyün-é máma? – kérdezte a menyé.

– Azt mondta, hogy egy pár napig bent marad Fényszaruban, a Rubint Marcsánál – mondta az öreg Fehér.

– Hát ott kik gyünnék? – nézett az útra. – Úgy látom, mintha a Bakó híres két derese vóna, – mondta a menyé – igényest erre vágnak.

– Mi a fene üthetett ezekben, hogy erre veszik az útjokat? – szólt csak úgy pipa mellől az öreg Fehér.

– Biztos Fényszarura mennek, – mondta a felesége – aztán a mi tanyánkon kell nekik keresztül menni, nincs más út, csak ez.

– Menjenek az Ördög Lojzién, vagy kerüljenek a csányi határ felé!

– Ugyan hagyja idesapám, – mondta az ifjú Emány – úgylis lekanyarodnak a kazlaknál és a Bakék mesgyéjén mennek ki a dülőre.

Aztán már nem is figyeltek oda, másról folyt a szó, amikor Filkó és Betyár éktelen ugatással szaladtak a nyakukban lévő koloncokkal az érkezők elé.

A két borjúnagyságú komondor a két ágaskodó szürke előtt forgott.

– Hát ezek megbolondultak, hogy ide mernek gyünni? De vajjon mit akarnak? Még hozzá ez a vén bolond Bakó is köztük van. A bojtárt is magukkal hozták – mondta az öreg Fehér. – Talán bizony a bojtár dógát akarják eligazítani?

– Lehet, hogy beteg, oszt doktorhoz mennek – vélekedett a felesége.

– Eredj mán fiam, zavard el a kutyákat, ne lármázzanak! – mondta Emány a fiának.

A hintó az eperfa alatt állt meg a két toporzékoló szürkével, éppen két lépésre tőlük. Elsőnek az öreg Bakó ugrott le a hintóból, aztán Feri, meg Andris gyerek.

– Adjon Isten jónapot – köszöntött rájuk az öreg Bakó.

– Adjon Isten – fogadták a köszöntést amazok.

– Tudjátok-e mért jöttünk Emány? – kezdte az öreg Bakó.

– Majd megmondjátok, – szólt amaz – meg hát ti gyüttetek, nem én – tette hozzá.

Józi bácsi hol az apjára, hol az öccsére pislantott, majd fölvetette a fejét és egyenest belevágott szemével az öreg Fehér szeme közé és elszántan, bátran, férfiasan, csak ennyit mondott:

– Jánykérőbe gyöttünk, szomszéd uram!

– Jánykérőbe? Hát, ha csak a Kati szolgálót nem akarod öcsém, mert itt más férhőmenő jány nincs.

– Nem a Katit Emány! Hanem a te lányodat akarjuk, Amust, ennek a szerelmes legénynek – tolta előbbre Ferit az apja.

Fehér bácsi nagyot nézett az ellenségére, de azért nagy büszkén kívágta a választ:

– Hát akkor rossz helyen jártok, mert abbul nem esztek, hogy az én jányom a Bakótanyán dógózzon. Egy tapodtat sem. Nem, ha addig élek is. Mondtam mán Amusnak is, hogy hagyjon föl a fiúval, hát ti is ehhez tartásatok magatokat!

Bakóék mosolyogva hallgatták az öreg Fehért. Hiszen ők is erre számítottak, hogy nem megy majd minden símán, így meg sem lepte őket az elutasítás.

– Andris, állj elő fiam és mondd el itt mindnyájunk előtt, hogy mit láttál és hallottál, majd a többit József elmagyarázza – mondta Bakó.

Andris szépen, okosan beszélni kezdte, hogy mi is történt. Egészen addig elmondott mindent, amíg József bácsi meg nem akadályozta a kettős öngyilkosságot.

Az asszonyok ájultoztak, a két Fehér meg elsápadt, sokáig szólni sem tudtak. Mély, döbrent csend vette körül őket. Az arcokon megdöbbenés és szorongás látszott.

Egyszerre csak Fehér néni felsikoltott:

– Amuskám! Hiszen azt mondta, hogy Fényszarura megy a malomba, ott is marad a fiaméknál és a menyemnél.

– Az lehet, hogy itthonról úgy ment el, de hogy nem a templomba ment a kőoltár elé, hanem inkább az Úr személyes színe elé készült. Ez biztos, mert együtt akartunk meghalni – mondta szemlesütve Feri.

– Jaj, jaj Istenem, Szűz Anyám, – jajgatott Fehér néni – hát akkor hun van hát, ha nem ment a faluba?

De akkor már egy női alak közeledett a tanya felé.

– Hiszen ott gyün! – mutatott a legény az Ördögék felé.

– Hát akkor mit állsz itt? – lökte meg az apja. – Lódulj és hozd ide!

Ferinek sem kellett több, rohant a lány elé, hozta kézenfogva a kipirult arcú, megrémült, szipogó lányt.

Az anyja félájultan ölelte magához Amust.

– Igaz-e az örültség, amit az Andris gyerek beszélt és amit a többiek is állítanak? – kérdezte sírva.

– Minden szó igaz – borult az anyjára a leány.

A két haragos öreg csak nézte a két szerelmes gyereket, hol egyiket, hol a másikat külön-külön, de ugyanazt gondolták mind a ketten egy másról, amit egyik sem akart élőszóval elmondani a másiknak, hogy most itt mindnyájan együvé tartoznak. Aztán az öreg Bakó törte meg a csendet. Elszántan, keményen.

– Hallod-é Emány.

– No! – hökkent meg amaz.

– Hát ha mán így van ezekkel a gyerekekkel, akkor hát nincs mást tenni, mint sutba dobni a haragot, oszt békülünk ki!

A körülállók élénken helyeseltek:

– Úgy van, ki kell békülni! Béküljenek ki!

Amus és Feri meg egymásra is néztek és mosolyogtak.

– Kibékünyi? – csodálkozott Fehér Emány. – Én béküljek ki? Nem mondanátok meg mért béküljek én ki? Aztán te mondod Bakó Jóska, hogy béküljek ki veled, hisz én soha nem is haragudtam rád.

– Hogy te nem haraguttál? Még azt mered mondani ennyi ember előtt, nekem jászárokszállási Bakó Józsefnek, aki még Ferenc Józseffel is paroláztam?

– Pedig nem haragudtam. Te fordítottad el mindég a fejedet, ha esetleg a mesgyén összetalálkoztunk.

– Én-e? Hát nem te üzented tán, hogy agyonvered a fiadat, ha a lányommal szóbaáll? – felelte az öreg Emány.

– No aztán már ölég legyen, a nemjóját! – vetett véget József bácsi a diskurzusnak.

– Még majd újból összevesznek kendtek. Inkább nyujtsanak kezét egymásnak és adjanak hálát az Istennek, hogy így történt és ezt az okos gyereket vezérelte oda a Mennybéli.

A két öreg könnyes szemmel, de boldogan fogta meg, annyi sok év után, egymás kezét.

– Nahát nem bánom, ha annyira szeretitek egymást, hát legyetek egymáséi – nézett a két gyerekre Fehér Emány, akik lesütött szemmel álltak előtte. – Aztán sohase felejtsetek el, hogy a kis Andrisnak köszönhetitek az életeteket.

– Nem fogjuk elfelejteni neked öcskös, amit értünk tettel – mondta Feri és megsímogatta Andris fejét.

*

Az eljegyzést hamarosan követte az esküvő is és minden valamire való rokon, ismerős megjelent ezen a nagyszabásúnak ígérkező ünnepségen.

Feri és Amuska szótlánul sodródtak a muzsika ritmusára.

Vérükben érezték a tánc édes csodáját, amelyet semmiféle ízzel, illattal, alkohollal nem lehet összehasonlítani.

Feri még így tünődött magában:

– Lám, hát a füvek, a fák, a föld, a nagy természet megértették mégis csak a szavát. Miként az aranyárgára érett szőlő duzzadt az édes nedvektől, úgy Amuska emlőjét is titokban duzzasztotta az új élet, az ő folytatólagos élete: a gyerek.

Kurjantani akart, de abban a pillanatban elhallgatott a muzsika és az éjjeli csenddel szétfoslott a varázslatos éjszakában.

*

Esküvő után a gazda megengedte Andrisnak, hogy válassza ki a kialakított malacot.

– No, – gondolta Andris – nem éppen valami nagy jutalom.

– Nem sürgős, majd egyszer kiválasztom – mondta.

– Hát jól van fiam, de én szeretnék túl lenni rajta, gyere, oszt végezzünk!

Andris kiválasztott egy tarkahátú malacot és a gazdának megmutatta, még azt kérte, hogy őszig maradjon itt, a többi között, legalább jobban fejlődik.

– Jól van édes fiam, maradhat, – csak vigyázz aztán rá, el ne lopják.

A gyerek úgy vigyázott a malacra, mint a szemefényére, de az ugyancsak csavargó természetű volt, szeretett a tilosban bitangolni, s ezért elnevezte csavargónak. A magtárból kukoricát lopott, amikor nem látták, titokban etette a malacot, sőt a moslék sűrűjét is a csavargónak töltötte. Így aztán nem csoda, ha a malac szépen gömbölyödött és igen elütött a többitől; a tarka folt a hátán minden nap szélesebbre terült.

Andris nagyon örült ennek, de nem sokáig, mert egy szép napon a gazda rajtakapta, amint a szomszédos kukoricásból lopkodta a jó tömött kukorica-csöveket és az árokban etette a malacát.

– No megállj! – gondolta magában a gazda. – Majd elbánok én veled, ne félj.

De azért nem szólt a gyereknek semmit, úgy tett, mintha nem vett volna semmit észre. Még nem tudta, hogy mit fog csinálni, de így nem maradhat, morfondirozott magában. Bement a tanyára. Ott disznókereskedők voltak, akik már József bácsival a tenyerüket egymásba csapkodták, de még sem tudtak megalkudni. Elmentek, de másnap újból kijöttek, mert máshol hasonló jószágot nem igen kaptak. Éppen delelési idő volt. A csavargó rögtön megtetszett nekik és alkudni kezdtek rá.

Hiába mondta a gazda, hogy nem eladó, nem is az övé, a kanászgyereké, nem ért semmit. A kereskedők erőszakoskodtak, akkor a másik tizenöt darabot sem viszik el.

Amikor a gazda látta, hogy a kupeczek nem tágítanak, meg aztán a tegnapi külön-étezés is eszébe jutott, kint a dülön az árokban.

– Hát Isten neki, – csapott a bőrkabátos kupec tenyerébe – vigyék Isten hírével! Andris minderről mitsem tudott, mert kinn volt a földön a kisborjúnak heréért.

Csak amikor az eresztés ideje volt és kieresztette a malacokat, látta, hogy a csavargó nincs köztük, de hiányzik több is.

Persze, amikor mondták neki, hogy eladták az övét is, megsédült és telefutott a szeme könnyel.

A gazda vigasztalta és más disznót ajánlott fel cserébe.

– Nem kell a szívessége gazduram – mondta Andris keményen és máris hajtott kifelé a tanyából.

Megátkozta azt a percet, hogy idekerült. Hát ez a hála? – jutott az eszébe. Hamar elfelejtették mindazt, amit tettem, de nem baj, majd én megmutatom nekik, hogy nagyobb úr leszek föld nélkül is, mint ők százötven holddal.

A következő esztendőben már nem ott szolgált, hanem a szomszéd tanyán.

VII.

FEJEZET

A rögök és a szántások fölött áprilisi szél hancurozott. Csillogott a levegő, az ég csodálatos, tavaszi kékje alatt friss széláramlások kergetőztek.

Valamelyik udvarból kiáltás hasított a gyerek felé, aki az ecetfára mászott. A Rédeiék kakasa a szemétdomb tetején hangosan kukorékolt. A tehén a Kubukék istállójukban elfodította fejét a jászol előtt és kinézett a nyitva hagyott ajtón. A Baráték cirmos macskája nagyot nyujtózkodott és egyet-kettőt ásított a kemény mellett, majd lomhán indult lefelé a tetőről.

– Andris, Andris, hun a csudába vagy? – hallotta ismét az anyját.

Most azonban nem tudott menni, mert éppen a Rédeiék ecetfáján akarta kiszedni a sárgarigó fészket.

Az ágakat széthúzva látta, hogy az anyja a konyhaajtóból kiabált:

– Nem tudnál egy kicsit itthon maradni, mi?

Gyorsan lemászott és a derékon már csúszva puffant a kemény földre.

– Mi az édes anyám, mit akar, hogy annyira kajabál?

– Mit akarnék? Hozz vizet, mert nincs itthon egy vederrel sem. Oszd a nagy malom-kútra menj, mert az közelebb van. A városkerten menj keresztül, ne félj, nem bánt a Halcsikék kutyája. De aztán nehogy mégis a lapos kúton köss ki, mert apád ellátja a bajodat. Úgy mint tegnap. Aztán kérdezd meg a mónárt, hogy ha hónap letolnánk egy kis búzát, leeresztené-e mindjárt, mán úgyis az utolsó kenyeret szegte meg az apád tegnap. Oszd, ha lehetne örölni, hát akkó a héten még be is dagasztanék. Máma még úgyis csak szerda van... Erigy, no fiam!

Mikor aztán a gyerek a kannákkal és a vízhordó kampókkal kicsörömpölt a konyhaajtón, úgy gondolta az Andris anyja, hogy jó volna ezt a gyereket megint odaadni valahová, hiszen már jó közel van a tavasz. Talán megint keresne egy pár morzsa búzát, úgy mint tavaly.

Így morfondírozott magában, de közben dolgozott is: a malacnak enni adott, ellátta a csirkéket, szalmacsóvát készített a begyujtáshoz, aztán egy kis száraz gallyat tördelt az istálló végén és hozzáfogott a krumpli hámozásához. Ekkorra már a gyerek vissza is jött a kampóra akasztott tele kupákkal.

– De hamar gyüttél, fiam – segített leakasztani a kupákat a gyerek válláról, a kampós rúdról.

– Én már itt vagyok idesanyám, hanem tuggya-é, hogy mi ujság? Fehérék fölvennének libapásztornak, ha vóna kedvem meg ha édesanyámék engednének és ha még nincs helyem másutt, ahová elszegődtenének.

– Oszt mit mondtál? – nézett a gyerekekre az anyja, mintha csodát várna tőle.

– Mit mondtam vóna? Csak azt, hogy én elmennék, ha magok engednek. Azoknál biztos jó helyem lenne, még kalácskenyeret is ehetnék, mert azok nagyon gazdagok, oszt malomjuk is van.

– Jól van fiam, én nem bánom, mehetsz, ha apád is beleegyezik. Úgy tudom, Ceglégyiékkel beszélt, mert azok is szeretnének téged odavenni.

– Nekem nagyobb kedvem lenne Fehérékhó menni, mert a tanyájukat ismerem még tavalyról, amikor szomszédjukban vótam a Bakóéknál.

Az anyja letette az öléből a szakajtót, lerázta a kötényirül a földet, a krumplihéját és felállt, hogy megrakja a tüzet.

– Jól van, én nem bánom, akkor apádnak kéne szólni. Oszt azt nem mondták, hogy mikorra kellene szegődni?

– Akár a jövő héten is, mert a tanyára kéne menni.

Az asszony kivett egy fakanál paprikáskrumplit, fújta a gőzét és kóstolgatta, hogy milyen ízű. Majd megkeverte és félrehúzta.

– No gyühetne apád! – mondta. – Kész az ebéd.

Nem is kellett sokáig várni, hamarosan delet harangoztak. Levett kalappal jött a gazda, mert az Úrangyalát imádkozta. A kapát az istálló falához támasztotta, bement a pitvarba, ahol éppen az asszony terített. Ebéd közben nem igen beszéltek, csak fújták a forró krumplit. Egymás arcát alig látták a krumpli gőzétől, az pedig szállt fel a mestergerendára, apró vízcseppekké sűrűsödött, majd visszaesett a krumplis lábasba. Ez nem zavarta az étkezőket, megszokták már a magasból hulló harmatot.

Evés után aztán előhozakodott Andris anyja, hogy mi lesz az idén ezzel a gyerekekkel, merthogy akadna neki hely a malmoséknál a tanyán.

– Te jónak látnád-é ember? – kérdezte az urát.

Andris apja csak feszengett a szalmafonatú széken és pipáját szortyogatta, úgy látszik, elakadt a szelelője.

– Ennek is éppen most kell elrekedni, – gondolta – mikor az asszonnyal muszáj beszélni.

Pipaszó mellől sokkal bátrabb az ember, mert a bodor füsttől nem látja az ember az asszonyt és a karattyolására meg akkor felel, amikor akar.

– Hát menjen, ha akar, szerencsére még nem egyeztem meg Ceglégyiékkel.

VIII.

FEJEZET

Az idő már májusra járt, elültek az áprilisi szelek, a nap melege a föld nedves, édeskés illatát úsztatta a levegőben, mitől a föld lakója és szerelmese, az ember elbódult és részegen botorkált a hantok és az ősi rögök tetején. Izzadt, verejtékes ábrázattal, de örömmel és bizakodással az új termés iránt.

Andris már a tanyán volt pár napja, de nem igen tudott megbarátkozni a hellyel. Részben szokatlan volt, részben mégis csak jobb volt neki otthon a régi házban, mint itt, de azért elvégezte a reábízott munkát s a libákat is kihajtotta legelni. Vagy hetven libát terelgetett; még kicsinyek voltak, csak könnyű volt velük bánni, de amikor tollasodtak és a szárnyukat próbálgatták, – úgy ősz felé, bizony sok baj volt velük, mert hetven liba hetven felé repült, ő pedig csak egy felé tudott szaladni. Bizony sok könnyet elhullatott, amíg össze tudta őket szedni. Ellepték a vetéseket, majd a fiatal lóherét és kukoricást. Úgy kibontották szárán a csöveket, hogy azt jobban sem kellett. Nyáron még csak meg volt velük, mert sok volt a tarló és ahol tarló van, ott van elhagyott búzagalász is, amit aztán a nagy gereblye, vagy bógó elhagyott a férészes lány kezébe, azt szépen fölszedegették.

Ilyenkor jó dolga volt Andrisnak, mégis úgy gondolta, hogy nemsokára itt hagy csapatot, papot és valamilyen ipart fog tanulni; önálló lesz és megnőszül.

Esténként a többi cseléddel eszmecszerét folytatott és egyszer azt találta mondani, hogy hamarosan elmegy a városba tanulni.

– Csak a tanult embert fizetik meg rendesen! – mondotta.

A többiek csak nevettek. A tehenész gyerek, a Gábor, még csúfolta is érte:

– Te akarsz a városba menni? Te koszos koldus fajta?

Andris mérgelődött, lesütötte a szemét, nem akart ő dicsekedni, de úgy érezte, hogy ennek az életnek egyszer mégis vége lesz.

Ferenc bácsi, az öreg kocsis, megvédte Andrist a többitől. Azt mondta:

– Igenis, igaza van ennek a gyereknek. Jól teszi Andris ha tanulni akar, amit nekünk fizet a gazda, az nagyon kevés a megélhetéshez, mert a ruházkodás az igön drága, oszt ha ruhát kéne venni a bérén, akkor kenyérre nincs a gyereknek, ha kenyér van, akkor meg megfagyhatunk ruha nélkül. Nagyon is igazad van – símogatta meg az öreg a gyerek fejét.

Erre már Andris is bátrabb lett és ragyogó szemmel a jövőt látta:

– Eccer majd elgyüvök, oszt a gazda előre megsüvegöl, oszt a belső szobába ültet és a legjobbakat hozza enni.

Beszélt volna még tovább is, de Pista letúrta a vacokról, mondván, hogy alunni akar. Erre aztán mindnyájan hozzáfogtak a vackolásnak. Andrisnak ugyan a helye a jászolban volt, a két fejős tehén előtt. Sokszor kiették alóla az árpaszalmát, vagy összeszaglászták nedves, hideg orrukkal.

A priccsen azért nem aludt, mert sok volt a bolha, hiába tett farkasalma levelet maga alá, nem ért az semmit; csak csípték.

Egyszer meg a kisborjú mellett feküdt, de éjjel elszabadult a csődör és majdnem agyontaposta. Más alkalommal pedig a vak szürke elrágta a kötőféket és a nyitvafelejtett istállóajtón kiment a holdvilágos udvarra; egyenesen az Ördögék tanyájoknak vette útját, de amikor a magtár hátuljához ért, beleesett a cementgödörbe és eltörte a lábát.

Andris fellármázta a cselédeket, akik aztán petrencés rudakkal emelték ki a szürkét, de akkor látták, hogy eltört a lába és a bőrt is keresztülszúrta az eltörött csont.

Erre olyan méregbe jött Ferenc bácsi, hogy az istállóajtóhoz támasztott járomból kihúzta a járomszöveget és a szürke fejére suhintott vele. A szürke csak eldőlt és egyszeriben felakadt a szeme. Akkor ijedt csak meg az öreg; hiszen nem akarta agyonütni a lovat, csak nagyon dühös volt. A gazda szörnyen mérges lett, amikor megtudta az esetet és két mázsa búzát levont az öreg bériből, mert a szürke hasas volt és a csikó megért két mázsa búzát.

Este Ferenc bácsi a vackára ült, hosszút gondolkozott, a többiek a piszkos, bűdös olajmécsesbe bámultak és hallgattak, csak az ökrök láncai csörrentek néha-néha, meg az alvó lovak horkantottak.

Az öreg csak pipált és fujta a füstöt. A békés füst néha betakarta alakját, aztán kezdett kibontakozni, ahogy a füst oszlani kezdett. Akkor az öreg megtörte a csendet és nagyot sóhajtva csak ennyit mondott:

– Hát fiaim, itt baj van, nem lesz ez így jó, majd meglássátok. Kellene valamit tenni, nem gondoljátok?

A többiek csak hümmögtek, meg nyögtek, de egyik sem adott érthető választ.

Andris csak erre várt, hogy a mézes madzagot a szájába adják, kész volt a felelettel:

– Hagyjuk itt mindnyájan a tanyát! Majd megtudja akkor a gazda, hogy szegény ember nélkül nem lehet megélni. Hagyjuk itt mindnyájan, nem kell félni, hogy nem kapunk helyet és ha nem kapunk, menünk az uraság szőléjébe dolgozni, ott ügyis keresik a napszámosokat. Nem kell megijedni, ilyen helyet még lehet szerezni.

A többiek csak nézték a gyereket, hogy az honnan veszi ezt a bátorságot, hogy így mer beszélni.

Ferenc bácsi megvakarta az üstökét, a gyerekre nézett, aztán a többiekre, majd a pipán szívott egyet, de az már csak szortyogott, nem akart égni; a gyereket hallgatta, megfeledkezett a pipa szívásáról. Fogta a pipát, a tenyerébe verte a bagót, majd összenyomkodta három ujja között. belökte a bal agyarába, utána nagyot köpött és csak azután felelt:

– Hát Andris igen jól mondja. Mind jól tudjuk, hogy esztendő végén nem igen lesz mit hazavinni, mert ez így van kicsinyáva. A gazda nagy fősviny, oszt minden kárt nekünk kell megfizetni. Úgy van, ahogy ez a gyerek mondja. Menjünk el innen, legalább az utánunk jövőknek jobb dolguk lesz. Nem mer majd így bánni velük.

– A' lehet, – mondták a többiek – oszt ha elmenünk, kapunk-é munkát?

– Amennyi csak kell, – mondta Andris – attól nem kell félni, ilyen helyet még mindig kapunk.

Erre aztán a többiek is fellélegeztek és úgy beszéltek meg, hogy reggelre hült helyük lesz. Szépen összecsomagoltak és ott is hagyták a tanyát.

Andris még visszanézett a pirkadatban, de már csak a gémes kutat látta meg a tanya közepén, meg a magas galambducot. Hátat fordított a tanyának örökre.

IX.

FEJEZET

Az égen a régi nap ragyogott. A friss vakondtúrások göröngyein már a szárnyas hangyák sütkéreztek. A búzagalászokon piros katicabogarak hintáztak.

Andris ledőlt a sárguló búzatabla szélébe, közel a kék búzavirágokhoz, megrészegett az édeskés mákvirág illattól.

Ahogy így heverészett, elgondolta az ő szegényes életét. – Hát csak ezért születünk, hogy meghaljunk? – kérdezte önmagától. – Nem, ez nem lehet, hiszen Márkus tanító úr is azt mondta, hogy tanuljunk, mert mindenkinek külön-külön hivatást kell betölteni a társadalomban...

De ez volna a hivatása? Itt lődörög a búzatablák között, búzavirágot meg pipacsot szed, hogy az útszéli kőkeresztre koszorút kössön ahelyett, hogy Isten drága napját hasznos munkával töltse el? Igaz, hogy nemcsak ezért jött ki, hanem az apja küldte, hogy a mesgén a gyalogutat rendbehozza.

Kiugrott a barázdából, fogta a tarackázó kapát és hozzáfogott a munkához. Amikor aztán elkészült ezzel a munkával, elült a diófa alá, a szomszéd lucernásba és hűsítően legyezte magát a sapkájával.

Az égen fodros bársony felhők között, nesztelenül himbálta láthatatlan, pillékönnyű, illatos testét a tavasz; az emberek ellepték a határt és ekével törték fel a régi rögöt, az ősi földet, hogy újból teremjen.

Andris elgondolkozott a világ folyásán és végül is jóízűen elaludt, háttal a diófának támaszkodva. Akkor ébred föl, amikor az öreg Bizi Tóni bácsi, a csősz megrázta a vállát.

– Hát te öcsém, alszol?

Andris nagyot ásított, majd körülnézett, de az apját nem látta sehol. – No biztosan nem jön ma már – gondolta. Feltápázkodott és elindult hazafelé.

Útközben elnézte a parasztszekér formájú napot; az estéli itatás jutott az eszébe, majd lelki szemei előtt megjelentek a ficánkoló, ugráló tinók, az ágaskodó csikók, s a fejőszéket vivő Kati szolgáló. Ilyenkor a tanyavilágra gondolt. Hiszen őrá is ez a sors vár, de ha tanul, akkor talán jobb módot biztosíthat magának. Megfogadta, hogy – ha módja lesz rá – a falun, az ő szülőfaluján is segíteni fog és jobb sorsot biztosít majd és emberséges sorsban részesíti a vele egyenrangúakat.

Másnap az uraság szőlleibe ment szőlőt hegyezni és kötözni. A napok teltek-multak egymásután.

Egyszer ebéd közben, amikor körülülték az almafát, ő vitte a beszéd fonalát:

– Nekünk olyan férfi kellene, aki a szegény ember mellé áll és nem olyan, aki féltéglával veri a mellét és ha segíteni kellene rajtunk, akkor félreáll. Pedig sok bajunkat kellene orvosolni, nekünk még annyit sem fizetnek, hogy a napi kosztunkat kifutná!

– Hát válasszanak ki egy arra érdemes embert, aki majd oda mer állni a paraszt mellé – folytatta Andris – és az érdekeinket fogja védeni. Elég volt már gazdátlanul, kiverően élni. Egyszer már nekünk is jöjjön el a hajnalhasadás, a szebb és a jobb jövő! A földkerekségén a mi fajtánkból van a legtöbb meg nem fizetett, éhbérért dolgozó, földhözragadt szegény ember.

Erre már mindnyájan mozgolódni kezdtek és csodálkoztak, hogy ez a gyerek olyan formásan beszél, mint valami vármegyei követ.

– De honnan tanult a kis Andris így beszélni? – tünődtek a körülötte ülők. Érezték mindnyájan, hogy ezt a gyereket taníttatni kell.

– Hát bizony taníttatni kellene! – mondta ki Csuka Antal bácsi a többség gondolatát. – Megérné, majd meglássátok. Ebből a gyerekből képviselő lesz, ezt megjósolom!

Andris csak pirult a sok dicsérettől, de szentül el is határozta, hogy ha török, ha szakad, ezeken az embereken segíteni fog, mert az ő fajtáját képviselték, hiszen úgy odanőttek a faluhoz, mint a templom az öregasszonyokhoz.

Este, mikor leültek a tűz mellé szalonnát sütni, álmosan pislogtak a tűzbe. Amikor aztán az utolsó láng is ellobbant és sötétedni kezdett, az esthajnal csillag frissen, fényesen ragyogott az istálló fölött. A magasból csend szitált és a földön titkon fölsóhajtottak az emberek a fénylő csillagok felé.

Valaki hátul az udvaron halkán dudorászott és az ismerős nóta foszlányai utat találtak az emberek szívéhez. Körülöttük a nyár dalolt és a fejük felett csillagok reszkettek: a nagy csend vigyázott rájuk a kialvó tűz mellett reggelig.

Andris is eldőlt a pokrócon és a szeme lecsukódott.

X.

FEJEZET

Andris a szőlők alól jött haza. Már erősen lebukóban volt a vörösen izzó nap, jelezve, hogy egy nappal megint kevesebb az esztendő, a nyár pedig előbbre haladt egy nappal.

Megállt az útszéli kőkeresztnél, megemelte kalapját és halkán imádkozott:

– Imádunk Téged Krisztus és áldunk Téged, mert a Te szent kereszted által megváltottad az egész világot.

Majd a lebukó napba nézett, megfordult, és tovább indult.

A nap bearanyozta a fűszálakat és élesen vetítette a földre a fiú árnyékát. András jól láthatta a földön szakadt ingújját, melyet egy ág tépett meg, ahogy elment egy ösvény mellett.

Hirtelen eszébe jutott a szegénysége. Már a szőlőkapunál járt, amikor fölsóhajtott:

– Ezen kellene valahogy segíteni!

Erős akarattal fogadkozott:

– Segítek is!

Még nem tudta, hogyan, de érezte, nem lesz többé napszámos, se paraszt, cseléd meg még úgysem, elég volt ebből a cudar életből.

Eszébe jutott, hogy tavaly is a Simon-láposon három tehénnel kellett kint aludni a szabad ég alatt. A tehenek csak karóhoz voltak láncolva, neki meg pár méterre nádgunyhót épített a gazda. Este, ha szépen sütött a hold, láthatta az egész vidéket; vadkacsák szálltak a tisztásra és a tükörsíma, holdsugár-bűvölte tavon úszkálni kezdtek.

Ő rendszerint a gunyhó ajtajánál ült, szalonnát falatozott a fanyelű budlibicskával, a kérődző és nyögő állatokat figyelte, hallgatta szuszogásukat és a bagoly huhogását a mesgyekövön. Egy este igen korán elálmosodott és ledőlt a szalmára. Csönd volt, csak a gunyhó ereszetében tollázkodó verébcsalád hallatott egy-egy álmos csipogást.

Andris nem bírta sokáig nyitva tartani a szemét; a sötétben bújkáló álom hamarosan lefogta szempilláit.

Nem tudta, meddig aludt, egyszerre csak arra ébredt, hogy éktelen villámlás hasítja végig az ég kárpitját. Egy másik villanásnál látta, hogy a tavat is elhagyták a vadkacsák.

Andris félt egyedül a gunyhóban, inkább kiment a szakadó esőbe a tehenek közé és ott didergett a bőrig ázott állatok között. Szegény jószágok nagyon nyugtalanok voltak, az eső is szemükbe vert, a láncikat csörgették, de amikor a gyerek közéjük ment, egyszerre megnyugodtak és a kezét nyalták érdes, reszelőformájú nyelvükkel. Egyszerre csak rettentő nagy csattanás és villámlás támadt, Andris majd magvakult belé, a szemét is alig bírta kinyitni. Amikor aztán körülnézett, látta, hogy ég a kunyhója.

– Édes Istenem, ha most a kunyhóban lettem volna, már nem is élnék! – villant át az agyán.

Rövid idő múlva csak egy maradék pernye jelezte a kunyhó helyét.

Most már úgy gondolt vissza a szörnyű éjszakára, mintha egy rossz álom lett volna az egész.

Időközben hazaért, az asztalon már várta a gőzölgő krumplileves.

– Már váltalak, fiam! – szólt az apja. – Csuka Antaltól hallottam, hogy milyen talpraesetten felelgettél az embereknek. – Estére átmenünk a Cserháti Pistáékhoz a töksorra. Lesznek ott gazdaemberek is; ők is hallották, hogy igen szépen el tudnád intézni a falu dógát, ha idősebb vónál.

Andris szorongó szívvel hallgatta az apja szavait. Jóleső érzés fogta el, hogy már a faluban is róla beszélnek, de kissé megriadt a sok embertől.

Ceglédiéknél már sokan voltak, mikor Andrisék bebotorkáltak a sötét udvarra, majd a lakásba.

A szobában vágni lehetett az erős pipafüstöt.

A lámpa az asztal fölött lógott a gerendára akasztva, homályosan égett, Ceglédiné oda is szól a fiának:

– Flóri, srófold föjjebb azt a lámpát!

A gyerek ugrott és sietett engedelmeskedni. Sokat ugyan nem ért az igyekezete, mert a szoba a füsttől volt homályos.

Alig ültek le, amikor megint ugatott a kutya. Kiment a gazda, mert a főbírórt várták. Nemsokára megjelent az ajtóban a főbíró pocakos alakja. Mindenki tisztelet-tudóan megsüvegelte, ő pedig lekezelt az emberekkel.

– Hát, hallom Balog, hogy valami jóeszű fiad van – mondta a bíró.

– Hát az majd elvállik bíró uram – dörmögte az öreg Balog.

– Aztán mi a tervetek ezzel a gyerekekkel? – kérdezte a bíró.

– Úgy gondoljuk, – emelkedett szólásra Barna Miska – hogy taníttatni kellene ezt a gyereket, merthogy igen fogékony esze van. Úgy gondoltam, hogy mink összeadnánk a tanításra píz, osztán lenne a falunak egy fia, aki a mi körünkből való és majd ha Isten megsegít, úgy intézzük, hogy a vármegye megválassza követnek, mert ez a

gyermek fogja tudni, hogy nekünk mi a bajunk, mert velünk él, azt eszi, amit mink, nem úgy, mint a városi képviselő urak, akik csak írott papírról rendelkeznek. Tehát magunknak akarunk egy olyan embert, aki a falut fölrázza évtizedes álmából, mert az idő nagyon eljárt fölöttünk és bizony nagyon keveset haladtunk előre.

Az emberek helyeselték Barna Miska mondókáját, a bíró pedig erősen szortyogtatta cserép pipáját és helyeslően bólintott.

Ceglédi uram bort hozott be a kamrából. Azután a sublódon levő pirosszélű üveg pohárba töltötte az italt és tisztelettudóan a bírót kínálta meg először, majd a berendőrt és sorba a többieket. Végül Andrisnak nyújtotta a poharat, de ő nem fogadta el.

– Köszönöm, bátyám uram, én nem szeretem az italt.

– Annál jobb, – mondta Hegedüs bácsi – jó képviselő lesz belőled.

Az emberek dícsérték a gyermeket. A csavaroseszű berendőr is megszólalt:

– Ha már kötünk rád, fiam, akkor legalább mondd meg, hogy mit kellene nekünk csinálni, hogy a faluba mindenkinek jó legyen?

– Ez a kérdés még nem neki való, hiszen még csak tizenöt éves – mondta a bíró.

De az esküdtek legnagyobb meglepetésére Andris leugrott a padkáról, az asztalhoz ment és így szólt:

– Az egyik nagy hibája a falunak, hogy nincsenek járható országútaink, melyeken a termést tudnánk szállítani.

– Úgy van helyes! – kiabálták a többiek.

Andris apja boldogan bólogatott.

– A másik pedig, – folytatta a gyermek – a folytonos vízáradat, mely ezer holdakat önt el évente. Még senki sem gondolt arra, hogy a folyókat két part közé kellene szorítani? Az elöntött területeken egész évben áll a víz és nem terem csak nádat, kákát, de még az is ottvesz, mert nem kell a kutyának sem.

– A harmadik és a legnagyobb baja a falunak az irigység és az összeférhetetlenség. Örül az egyik, ha a szántásnál a másik földjéből egy barázdát hasíthat. Ha ezeket mind megszűnnek, akkor a faluban egyszerre más szellem fog kialakulni és minden tökéletesebb, jobb lesz.

Az őszbe csavarodott fejek lekókadtak és mindnyájan érezték a gyermek beszédjének jelentőségét.

– Ez a gyermek a lelkekbe lát, – mondotta az egyik öreg ember – még a véséjüket is ismeri, mert bizony ez így van, ahogy itt mondta.

Kis szünet után a bíró törte meg a csendet:

– Szépen dikciótál, fiam, hát még erről majd tárgyalni fogunk, de előre is annyit mondhatok, hogy a tanítási költséghez hozzájárulok évente ötszáz koronával.

Hoztam magammal egy plajbászt, meg papírt, oszt mindenki jegyezhet, amennyit akar. Majd a jegyző úr kiszámítja, hogy hány évre van szükség és mibe kerül évente a gyermeknek az ellátása.

A bíró letette az asztalra a papírost, Flóri meg följebb srófolta a lámpát, hogy jobban lássanak. Sorba nyálazták a ceruzát és ki-ki tehetsége szerint jegyzett a papírra.

*

Másnap a jegyzőhöz kellett menni Andriséknak.

– Hát hogy is állunk azzal a gyermekkel? – kérdezte a jegyző.

– A főbíró úr úgy gondolja, hogy a falu módosabb emberei összeadnák a pízta a gyermek tanítására – válaszolta Balog tisztességtudóan.

– Azután neked van-e kedved fiam? – nyomott egy barackot a jegyző Andris fejére.

– Igenis van, jegyző úr kérem – válaszolta Andris sugárzó arccal.

– Látom fiam, te is megérdemled, hogy taníttassanak. Aki így szereti a faluját, mint te, az megérdemli, hogy segítsenek rajta. Hát én mindent megteszek, hogy segítségedre legyek. Van egy rokonom Jászberényben, oda fogsz menni, ott jársz majd iskolába. A négy polgárit magánúton fogod letenni. Nem lesz más dolgod, mint a tanulás. De azután szorgalmasan tanulj!... Most menjetek haza, majd értesíteni foglak titeket, ha minden rendben lesz.

A jegyző kezét fogott az apjával, majd Andrist is megsimogatta.

Míg a lépcsőn lebotorkáltak, Andris szentül megfogadta, hogy minden idejét a tanulásnak szenteli, hogy a falu mérhetetlen jószágát valahogy meghálálja.

– Nem fognak bennem csalódní, – mondta lelkesen – visszafizetem a tandíjat a falunak, csak sikerüljön a tervem.

– Ezt el is várjuk, édes fiam – mondta az apja ünnepélyesen.

XI.

FEJEZET

A szürke keleti égen hirtelen meghasad a horizont alja és odavarázsolódik egy roppant hosszúságú tűzpiros csík. Az éjjel keletkezett felhőszerű hajnali ködöt kezdik lerázni magukról a muskátlis ablakok előtt susogó akácfa. A virágbaborult mézillatú hárs lombjai között frissen kelt kismadarak torkából csicsérgés zendül fel oly misztikus tisztasággal, mintha láthatatlan hárfás kezek pengetnék az üveg-húrokat. Imittamott gémeskút nyikorog a gátkerítéses udvarok mélyéről és hallani lehet a bádogrocák pléhzörgését amikor a kút kávájához ütődnek. Majd álmos kutyák vakkantanak a lomhán lődörgő barmokra az itatóvályú körül. A falu fehérre meszelt zsupfedeles házai bontakoznak ki az oszladozó éjjeli homályból. Pajkos szélfiókák köszöntik a koránkelőket és friss illatokat hoznak a közeli rétekről, majd ébredő vízimadarak korai hangversenyét hozza a reggeli harmatszárító szellő. A falu közepén lévő templom tornyában halk hajnali harangszó jelzi az Úrangyalát; ez a gyönyörű bongás oszlatja szét a megmaradt hajnali felhőt, hogy még szebb és kékebb legyen a csodálatos égbolt. Ekkor már egyik-másik házból nehéz, lassú lépések hangzanak és lassan óvakodnak ki az eresz alól, utánuk húzva a ház ajtaját, vagy a kenetlenül nyikorgó utcai kiskaput. Egyesek már vállravett kapákkal indulnak a messzi határba, hogy kérges kezüket még keményebbre törje a kapanyél. A réteken, mezőkön és az aranyló búzatáblákon felzeng a pacsirta éneke: fújja a magyar imádságot, a föld dalát.

Rédei bácsi, Andrisék legjobb szomszédja, ki a világháborút megjárta és nyolc évig ette orosz fogságban a száműzetés keserű kenyerét, kihúzta a kocsiszínből a könnyű homokfutó csészát, majd az istálló végén fölakasztott bádogbögrét, amiben a kátrányszagú kocsiikenőcsöt tartotta, majd hozzáfogott a homokfutó tengelyeit kenegetni, mert úgy gondolta, hogy bizony Jászberény nagyon messze van és a jegyző úr nem szereti, ha nagyon nyikorognak a kerekek Monostor felé a nagy homokban. Milyen szerencséje van némelyik embernek, – gondolta– amíg a kerekek alól kivette a bakot. Itt van ez a Balog gyermek. Őt kell vinni a jegyző úrral valami kvártélyozó helyre uraságot tanulni, oszt még a píz is mink adjuk; igaz, hogy a község is ad valamit, de hát nem tudom, hogy jó lesz-e ez így?

Amíg így gondolkozott és már éppen végzett a kenéssel, a béres tölta ki az istállóból az éjjeli ganéjt, Kati szolgáló is megjelent a sétáról a fejősekkel, majd a

tehenész répát gyalult a kis borjúnak. Rédeiné pedig a lármázó baromfiakat látta el reggelivel, hogy azután ne zajongjanak a ház körül. Ekkor már Andris is ünneplőben, batyúval a hóna alatt megjelent.

– Adjon Isten, jó reggel! – köszöntötte Rédei bácsit.

Az ahelyett, hogy elfogadta volna, ránézett és így szólt:

– Hát te, de kirántottad magadat, látom már kezded az urasan járást, ebbe te is előbb beletanulsz, mint az aratásba.

András nem szólt, hiszen mit is szólhatott volna. Látta István bácsin, hogy nem valami rózsás kedvében van, talán azért, mert ilyen dologidőben kell vele vesződnie.

– Nincs még itt a jegyző úr? – kérdezte.

András nem szólt semmit, hanem megfordult és haza indult, hogy úgylátó fognak szólni a falon, ha jön a jegyző úr. Már a kilincsre tette a kezét, hogy lenyomja, amikor valaki megelőzte. A kisbíró volt.

– Még jó, hogy itt vagy, titeket kereslek, István! – kiáltott Rédei bácsinak.

– Baj van hallod-e? A jegyző úr az este nagyon megbetegedett, úgy vitték haza a kaszinóból, a háborúban szerzett nyavalyája kiújult és most fekszik. Azt üzeni, hogy most nem tud Jászberénybe menni. Meg hát valami levél is gyűtt onnan, hogy ahová ezt a gyereket kosztra akarták adni, az illető meghött. A levelet én is láttam, olyan volt a széle, mint nálunk, ha valaki meghal. Az írás meg olyan volt rajta, mint az ujságban a betű.

Rédei István megilletődött, de aztán mintha felélénkült volna. Talán arra a hírre derült fel az arca, hogy nem kell egy napot sem dologidőből elvesztegetni.

– No gyerek, akkor már belőled sem lesz egyhamar énekes halott.

András ezeket a szavakat már nem hallotta, úgy érezte, hogy a szíve összeszorul; minden elsötétedett előtte. Kiáltani szeretett volna fájdalmában, de hang nem jött ki a torkán.

Amikor magához tért, már az anyja is ott jajveszékelt mellette, aki először azt hitte, hogy már meg is halt.

Andrisék vártak egy hetet, két hetet, hogy csak lesz valami, történni kell valaminek. De nem történt semmi. Elszegődni már nem lehetett; nyár dereka volt, ilyenkor nem keresik a béresgyereket. A jegyző úr végül azt mondotta, hogy a falu esküdtjei időközben másként határoztak és így mivel a rokona meghalt, ő meg beteg és a faluval sem akar ellentétbe kerülni, nem tud rajta segíteni, bárhogyan is szeretné.

– Hanem az nem jelenti, hogy ha valaki nem is iskolázik, abból nem válhatna derék, jó iparos – mondta. – Manapság az iparos nagyon megbecsülendő. Nézz körül és látni fogod, hogy mindazt, ami az emberiség kényelmére szolgál, mind iparosok alkották.

Andrásnak lelkéig hatolt ez a pár szó, amit ez a beteg ember mondott. Talán nincs benne semmi nehézség, hogy iparos lehessen. De aztán elvetette ezt a gondolatot. Hiszen az egész falu csúfolná, hogy uraskodni akart és most tessék, szusterinas lett. Mondanák is: „No, ez is jól kezdi az uraságot!”

– De hiszen én nem is úr akartam lenni, csak tanulni akartam! – mondta magában elszontyolodva.

A nyarat nagy nehezen átvészelte, mert hol itt, hol ott mégis csak akadt valami munka a számára. Vízhordás, miegymás akadt, de azután mikor beköszöntött a tél, akkor már szégyelte tovább pusztítani a kenyeret. Most már valami mesterség után kell nézni.

Az apja, amikor Andris kirukkolt azzal, hogy inasnak megy és mégsem lesz paraszt, nem engedte, mondván: „Itthagynál minket nyárra a dologidőre? Maradj te csak az, ami én vagyok: tisztességes paraszt. Minket a jó Isten annak teremtett, ne áhítozz te másra. Láthatod, Isten ujja megmutatta, hogy a paraszt maradjon a kasza és a kapa mellett. Azért nem mehettél iskolába, ezt már te is beláthatod, ne is erőlködj!”

Andrásnak ugyan beszélhetek, ő nem bánja, történjék bármi, de ő igenis megmutatja ennek a falunak, hogy a maga erejéből segítség nélkül is ember lesz. Így történt azután, hogy lámpagyújtás után az édesanyja egy kis elemőziát pakolt be a szűrtarisznyába és egy-két pengővel a zsebében reggel hat órakor elindult a négy kilométerre levő állomás felé a vonathoz. Azzal vált el szüleitől, ha valamilyen helyet kap, meg fogja írni. Még ő maga sem tudta, mit fog választani, csak ment.

Már kiért a köves útra, mikor hajnali harangszót hozott a szél utána. Elhagyott falujának kicsiny templomharangja búcsúzott tőle. De ébresztgette az este nyugovóra tért embereket. Andris levette fejéről a micisapkáját és jó keresztényhez híven elimádkozta az Úrangyalát. A kis templom harangja végigbongott az alvó nádtetős házak fölött.

Andris útrakelt és birkózni kezdett a havat söprő fergeteggel. Elérte a gondúzó, akkor eszébe jutott, hogy talán mégis gyalog megy, megtakarítja a vonatköltséget. Lekanyarodott a köves útról és egyenest a kanális-partnak tartott.

Itéletidő volt. A szél bömbölve hozta a karácsony előtti havat. Nyomnak pedig híre sem volt, de ha lett volna, azt is elfújta volna ez a nagy szél. Andris elszántan, nagy igyekezettel tört magának utat a derékig érő hóban a befagyott Zagyvaparton. Elhatározása fűtötte, meg akarta mutatni, hogy igenis, neki rendeltetése van, ő többnek született, mint nyomorult zsellérnek. Amíg a széllal birkózott, volt ideje gondolkozni is, hogy milyen mesterséget válasszon. Tizenhét kilométeres gyaloglás után aztán úgy döntött, hogy vagy fodrász, vagy szabóinas lesz. Ehhez a

két szakmához mindig kedve volt és hajlamot érzett. Most az is az eszébe jutott, hogy amikor a kisfiú volt, a templomnál lakó Nováki nyírta a haját, nem akart eljönni tőle, úgy tetszett a borbély csillogó fölszerelése, no meg a sokszagú olaj, pomádé, amivel a haját beszagósították. Nováki meg is jegyezte egyszer az apjának, mikor egyik vasárnap nagymise előtt bementek haját nyíratni: „Balog uram, ebből a gyerekből borbély lesz”. Majd a Nováki borbélynak lesz igaza – gondolta.

Már a monostori határban járt, amikor világosodni kezdett, a szél azonban nem szünt, hanem még nagyobb erővel hordta a havat. A szeme égett a darás hótól. Már nagyon kifáradt, szörnyen fázott és a csontjáig hatoló szél minden meleget kifúj az otthonról hozott kabátka alól. Éhes is volt, de nem merte kivenni kezét a lájbizsebből, félt, hogy lefagy a keze. Megpihenni nem mert, hiszen ott fagyott volna meg ültőhelyében. Egész úton teremtett lelket sem látott, mindössze egy pár fekete varjú szállt el károgva a hóval betemetett tanyák felé. A szemét égette a vakító hó, már ezerszer megbánta, hogy nem szállt vonatra, most már Jászberényben lehetne. Azután eszébe jutott az otthagyt meleg szoba és az édesanyja kisírt szeme, de látta az apját is, aki a búcsúzkodásnál egy fényes könnyecseppet dörgölt szét a kezefejével és csak annyit mondott:

– Isten vezéreljen, édes fiam! Azután becsületes légy, mert ha valamit tesszel, én nem élem túl.

Ezeket átgondolva úgy elérzékenyült Andris, hogy újból teleszaladt a szeme könnyel. Már nem törődött semmivel sem, levágta magát a derékig érő hóba és keservesen zokogni kezdett. Csak most gondolta át az egész gyermekségét, hiszen eddig mást sem tett, mint hányódott egyik tanyáról a másikra, céltalanul elhagyatva és most meg ahelyett, hogy iskolába járhatna, újabb megpróbáltatások következnek. Apátlan, anyátlan árvának, kivert kutyának érezte magát.

Sokáig sírt így a hóban hasrafekve. Majd felkelt és újból nekivágott a hómezőnek és fölkiállt:

– Élni akarok! Csak azért is élni!

Indult, a kiszámíthatatlan sors felé. Minél jobban távolodott a szülői háztól, annál jobban és keservesebben hasított szívébe a fájdalom. Vajjon sikerül-e a terve? És mikor kerül még egyszer vissza édesanyja ölelő karjai közé? Ment, ment előre, taposta a porhót.

Már jó ideje baktatott, nem tudta, hány óra és mennyi ideje már, hogy megy. Egyszerre csak a város templomtornya tolakodott a szeme elé. A gyárkémények ontották a kormos füstöt.

– Hála a jó Istennek! – fohászodott a Piac-téren. – Már emberek között vagyok.

Azt hitte, hogy sohasem ér ide. Befordult egy kisebb utcába és egy középület

kapualjában hozzáfogott a tarisznyába csomagolt paprikás szalonnához és késelni kezdte. Nagyon éhes volt, fázott is. Szeretett volna már fedél alá kerülni és a kályha mellett melengetni elgémberedett tagjait. Elindult a város főutcáján, ott, ahol a református templom mellett szép üveges ablakban szövetvégek díszlegettek egy kész kabát társaságában megállott. Majd egy táblát vett észre, melyre ez volt írva: „Tanulót felvesszünk”.

András azt hitte, nem jól lát. Dobogó szívvel, egészen közel ment és mégegyszer olvasta a hirdetést. Aztán lenyomta a fényes rézkilincset és már bent is volt az üzletben. Szabóműhelybe nyitott.

A mester előjött a spanyolfallal elkerített műhelyből, ahonnan vasalócsattogás és kefepuhogás hallatszott. Érezni lehetett a vizesvászon nyers szagát, amint gőzölgött.

A mester középtermetű, őszes, vágottbajuszú, negyvenöt év körüli ember volt.

– Mit hoztál fiam? – kérdezte Andrástól, aki átfázva didergett az ajtó előtt, félve szorongott és topogott. Bakancsáról leolvadt a hó és szétfolyt a frissen kefélt linoleumpadlón.

– A tábla, – mondta zavartan – ott az ablakban – bökött kezével a kirakat felé. – Inasnak szeretnék jönni.

Már bátrabbnak érezte magát, hogy az első szón túl volt. A mester jól megnézte és megkérdezte:

– Hol laknak a szüleid?

András mindent elmesélt, ami az utóbbi időben vele történt, még azt is, hogy most középiskolába járhatna, ha a jegyző nem betegedett volna meg. De mivel az esküdtek is visszavették a jegyzett pénzt, meg hát a Márkus templombíró úrnak is nagy szava volt ellene, hát nem sikerült.

– De én többnek érzem magamat, mint ők ott a faluban – mondta bátran – én tanulni akarok, ha nem is könyvekből, de tisztességes mesterséget.

A mesternek tetszett a nyílteszű, bátor magatartású fiú.

– Szabóinas szeretnél lenni? – kérdezte.

András őszintén, alázattal felelte:

– Nagyon nagy kedvem volna, ha idejöhetnék.

– Jöhetsz fiam, jöhetsz! – mondta a mester. – Máris vetheted a kabátodat!

András úgy érezte, mikor a mester egy hátsó kijáraton, az udvaron át, a lakásba vezette, mintha csak mindezt álmodta volna. Félt, hogy föl fog ébredni. Néhány nap mulva leszerződtek három esztendőre. Megkezdődött a komoly inasélet. Elkezdődött a tanulás, hozzá kellett fogni a mesterség minden csinjának kitanulásához.

Kapott egy darab posztót és abba kellett az üres tút öltögetni. Mikor ez már jól ment, cérnát fűzött bele. Csomó nélkül, gyűszűvel az ujján varrogatott. Meg kellett tanulni ülni; a helyes testtartást is tudni kell egy jóra való iparosnak. Nem mindegy ám, hogyan ül. Könnyen púpos, vagy félvállú lesz, ha idejében nem szokik hozzá a helyes testtartáshoz munka közben. Mikor ezeket már tudta, kész ruhákat szállított haza és pénzt is beszedett a kintlévőségekből. Néha-néha, ha pénzért ment, vagy szállított haza, kapott pár fillér borraivalót is, ebből fedezte az iskolai költségeket. Majd fércelni tanult, aztán szövetdarabkákon lyukat vágott a mester és azt Andrisnak kellett kikötni, gomblyukazni. Amikor márt ezt is szépen megtanulta, akkor a nadrágon és mellényen varrta a gomblyukákat, majd a készülő kabáton pár öltést próbált csinálni, azután vasalt, szabni tanult, rajzolt. Tanonciskolában külön szakrajz-órákra járt.

András csak most látta, hogy milyen más élet is ez. Össze sem lehet hasonlítani az elmúlt keserves szolgálattal. Itt van miért dolgozni, itt lesz jövője. Itt is lehet valaki kiváló a maga iparában. Andrásnak nagy kedve és ügyes keze volt. A mestere csodálkozva látta, hogy milyen ügyesen és hamar beletanult mindenbe. Mikor két éves inas lett, már egész öltönyöket készített teljesen egyedül. Néha írt haza is a szüleinek, de megfogadta magában, hogy addig nem megy haza, míg fel nem szabadul. Megtanulta a test anatómiáját, tisztában kellett lennie egyes emberek testtartásával és ahhoz mérten dolgozni. Tudni kellett, hogy a félvállú embernek emelni kell a kabát vállát, púpos embernek tömni a hiányzó részeket, az alacsony termetű ember hosszabb kabátot kíván, a sovány ember válltömést igényel, míg a magas embernél rövidebb a kabát. Hamarosan tisztában volt ezekkel a fontos dolgokkal. A segédek is szerették a műhelyben, hiszen akárhová küldték, hamar visszajött, nem csatangolt az utcán, mint más inas. Szabad ideje csak akkor volt, ha leventébe, vagy inasiskolába ment, egyébként a lakásban fát vágott, az első évben még gyereket is dajkált. Bármit bíztak rá, azt jókedvvel végezte el. A mester azt mondta neki nyár elején, amikor még csak pár hónapos inas volt.

– András fiam, a kertet ezután te fogod felásni, neked érteni kell hozzá, beülteted krumplival, kukoricával és hasznos zöldségfélékkel, te fogod gondozni!

Ezt a munkát is el kellett végezni évről-évre, zúgolódás nélkül, csak az vigasztalta, hogy örökké ez sem fog tartani. Számolgatta az évek és a hónapok mulását, hogy mikor jön már az ő szabadulása. Ilyenkor mindig a faluja jutott az eszébe. Ezerszer elgondolta, hogy pár évig segéd lesz és utána a falujukban a Fő-utcán, a templommal szemben fog szép műhelyt nyitni.

– Majd meglátják a Márkusék is, hogy a magam erejéből és szorgalmából hogy fogok boldogulni! – mondogatta magában.

Látta az apját, amint vasárnaponként nagymise után, mikor a dobszó elhangzik, az ismerősöknek mutogatja az ő aranyosan csillogó nevét a cégtáblán. Ilyenkor mindig nagyobb örömmel dolgozott, csak azért, hogy hamarabb teljen a nap és fogyjanak az évek. Már nagyon szerette volna látni édesanyja jóságos arcát. De Tompa Pirit is, bizonyára már ő is megnőtt. A mestertől – mert szorgalmas volt – minden karácsonykor kapott egy pár cipőt és egy öltözet ruhát. A mesterné asszony ingekkel és zoknikkal látta el.

Így telt el kemény három esztendő. Már a vizsga ideje nagyon közeledett. A műhelyben nem volt munka, segéd már fél éve nincs. Ketten dolgoztak mostanában. Kevés volt a munka, annál több azonban a munkanélküliek száma. Az ujságok mást sem írtak, csak azt, hogy melyik országban mennyi a munkanélküliek száma.

– No gyerek, te is rosszkor leszel segéd, munka sehol, áll az ipar, mi lesz veled, hová mégy? – kérdezte egyszer a mester.

– Majd csak lesz valahogyan, – gondolta András – csak már felszabadulhatnék. Legfeljebb hazamegyek, ha nem tudok állásba jutni! Aratni, kapálni még mindig tudok!

Végre eljött a nagy nap. Mentek az ipartestületre, ünnepélyesen szabadulni. Húsz inas közül neki ítelték oda az aranyérmét és a dicsérő oklevelet.

Az elnök szép szavakkal méltatta ügyességét és kijelentette, hogy már nagyon régen nem szabadított fel egy ilyen komoly és szakképzett fiút, mint ő.

Munka azonban sehol sem volt; hosszú munkanélküli napok következtek. Ráköszöntött a másik csalódás. Mikor látta, hogy minden erőlködés hiábavaló, kapta magát és vonatra ült, hátat fordított a városnak, amihez annyi szomorú és annyi szép emlék kötötte. Úgy gondolta, hogy meglepi a szüleit, hiszen ők még nem is tudták, hogy kitelt az esztendő.

XII.

FEJEZET

Balog István már hajnalban kint volt az aranyló búzatáblán és ingre vetkőzve fente a csilingelő kaszát, hogy a halálraítélt ringó, zengő, hajladozó búzát lekaszálja; hiszen a természet örök törvénye, hogy amit a gazda ősszel elvet, azt nyáron dúsan visszakapja. Kaszafenés közben hosszúkat gondolkozott, majd az asszonyra nézett, aki a tegnap esti kereszt tövében tisztította a zöldhagymát a früstökhöz. A rozskenyér vászonruhába volt csavarva, de a sózott szalonna már nyárson díszelgett. A tűz már javában ropogott, csak föléje kellett tartania a nyárspálcikát, de hát az asszony ahhoz nem értett, de minek is értett volna, amikor az ilyesmi a férfiak dolga.

– Ha kész a kaszafenéssel, majd hozzálát a szalonna forgatásához – gondolta az asszony. Még oda is szólt az urának:

– Apja, nézz majd a kenyérrre, el ne vigye valaki, én meg friss vizet hozok ebbe a korsóba.

– Csak menj, de siess vissza, mert melegszik az idő és délre készen kell lennünk ezzel a maradékkal.

Aztán tovább verte a kasza élit a kis kalapáccsal. Mikorra az asszony fordult a vízzel már az ember mind a két porció szalonnát megsütötte és falatozni kezdtek. Egy ideig szótlantul ettek, majd megszólalt az ember:

– Hallod-é?

– No – mondta az asszony.

– Mennyi ideje mán, hogy ez az Andris gyerek Birinyben van?

– Andris-é? – kérdezte az asszony.

– Az – felelte az ember és a bajszát törölte a kezefejével.

– Hát, mán bizony harmadéve mult a télen.

– Sokat tanul a gyerek – büszkélkedett Balog bácsi. – Nagy esze van, annyi bizonyos. Kíváncsi vagyok, mire viszi? Paraszt, az nem lesz, azt már látom, urat sem akarok belőle nevelni, de szívesen venném, ha komoly, tanult iparos ember lenne belőle.

Az asszony csak pislogott, miközben tett-vett. A tarisznyába pakkolta a maradékot, megvárta, amíg az ember elhallgatott, pipára gyujtott és csak aztán felelt a urának:

– Kend azt mondja, hogy nem akar urat a gyerekből, hanem csak iparost?

Az ember kivette a pipát a szájából, kinyitotta a kupakját, majd visszatette, a bal agyarára szorította a csutorát, nagyot szívott és csak úgy foghegyről odavetette az

asszonynak, hogy a nagy úr a faluban igen nagy úr, de ha bemegy a városba, akkor csak olyan középfejta ember lesz, mint az iparos.

Az asszony csak bólogatott, mintha értette volna a falu és a város közti különbséget, mert ő úgy gondolta eddig, hogy aki a falun úr, az a városban is az.

Most aztán fölkászálódtak és a búzatáblának álltak, hogy azt a kis maradékot, ami a sajátjuk, levegyék.

- Andris hamarosan megjön – folytatta az ember.
- Hát régen láttam mán, nagy lehet úgy-é? – kérdezte az asszony.
- Te láttad a télen.
- Bizony nagy, majd csak néz kend, ha beállít.

Több szó nem is esett közöttük a fiúról.

Már esteledett, a vonat ott robogott el mellettük, amint hazafelé mentek. Arra még nem is gondoltak, hogy akiről beszélgettek, a fiúk is azon utazik. A vonat a kis állomás előtt állt meg, pár utas szállt le róla. Andris is az utasok között volt, gyorsan leugrott a vonatról és sietett hazafelé, hiszen már három éve, hogy nem volt otthon.

Amerre ment, mindenütt arattak. Az érett gabona illata messze szállt a langyos esti levegőben. Csiklandós lánynevetést hallott a tarlóról, valahonnan messziről pedig lágy, édes-bús nótaszó indult útnak, mint éjjeli bogár a harmatos pipacsról.

Felnézett az égre és sóhajtott.

– Istenem, végre megint itthon vagyok! De jó itt az én parasztjaim között. – Fölnézett az acélkék égre, melyen ekkor már ezernyi csillag sziporkázott, mint boldog szentjános bogárkák. A réten, a fű között apró fények villogtak, s a szőlők alól, a rét mélyéből titokzatos illatokat hozott az álmos esti szellő.

Még messze, benn a szappancsíkon, az agyagos felé, a kertek alatt megszólalt egy rekedt kolomp és a sötétedő égre lármázó vadkacsák rajzolódtak.

Andris olyan szépnek találta az estét, a magyar falu régen nem látott estéjét, hogy sokáig nem tudott betelni vele. Úgy érezte, a lelke szárnyrakap és mint a dalos pacsirta száll fölfelé a magasba, a jóságos Istenhez, aki ott fenn a csillagokat igazgatja, s a földi embereket figyeli.

A szőlő-kapuhoz ért, a gondűzöt már elhagyta, s a temető sarkánál fordult be, amikor a toronyban az Úrangyalát harangozták. Az ezüstös harangszó szétfolyt az alkonyatban, a temető százéves akácfáinak koronái között, mintha lepkeszárnyai volnának.

A sárguló tarlókról és harmatos rétekről hazaballagó parasztok fejéről lekerültek a zsiros kalapok. A csendes ballagás közben kereszt vetődött és a mellre horgadt, gondbarázdás arcok áhítatossá és derültté szépültek. A vásártéren, a cédula háznál ismerős kutyaugatás fogadta, majd friss paprikáskrumpli szaga ütötte meg az orrát, amint Gohérné az udvarban, a konyhaküszöbén porciózta a gyerekeknek.

A Menyhárt-saroktól Andris már látta a régi kéményük keresztjét és a kék füstöt, amint szállt fölfelé.

A kapukban szerelmes párok súgdolóztak, az öreg zsuptetős házakra ráborult a szegények irgalmas takarója: az est.

Amint a kiskapuhoz közeledett, édesapját látta a Gáton kinézni; az öreg csöndesen pipálgatott és az arra elmenő ismerősök barátságos „Adjon Isten” köszöntését fogadta.

Amint a fiát meglátta, kitérte a kiskaput és eléje sietett:

– Isten hozott édes fiam! Hogy vagy? De megnőttél! Hát kerülj beljebb fiam. Mink jól vagyunk. Nagyon hiányoztál, majd négy éve, hogy odavoltál.

Ekkor mán Balog néni is otthagya a tűzhelyet és kijött az ismerős hangra. Amint Andrist meglátta, elcsuklott a hangja, a kötényibe törölgette örömmel és könnyel megtelt szomorú szemét. Csókolgatta az ő nagy fiát.

– No menjetek be a házba! Te meg apja gyujtsál ki, ott a lámpa a szurgyik szájában, azt kell meggyújtani, délután pucoltam meg az üvegjit, meg petrót is tötöttem bele, csak srófold föl egészen! – intézkedett boldogan.

Andris lepakolt mindent a padkára, elhelyezkedett a lócán az asztalnál, aztán kicsit körülnézett az ismerős, régen látott szobában. A régi bútorok és a fehér falak penészszagát érezte. Már elszokott az ilyen szagtól, hiszen már más világban, más környezetben élt, de azért jól esett az otthon melege. Hiszen itt született, a csontjáig hatott, soha nem tudta elfelejteni. Merengéséből édesapja ismerős, meleg hangja ébresztette föl:

– Aztán hogy sikerült a vizsga fiam? Remélem, nincs baj?

– Jól édesapám. Jó sorom volt, hála Istennek. Még egy pár év édesapám, aztán meg fogja látni, hogy itt minden másképpen lesz. Hamarosan én is keresni fogok... saját üzletemben fogok dolgozni. Istenem, de szép is lesz.

Az apa büszkén hallgatta fia szavát, bízta, hogy csak tanuljon tovább, ne hagyja el magát. Az a tűz, ami benne lobog, paraszti örökség. A faluért, a bogárhátú házak alatt szunnyadó ősi rögért meg kell hozni minden áldozatot. Mert ez a faj, ez a nemzetség, amely annyira ragaszkodik a sokat szenvedett, felsebzett, felhasogatott földhöz, ez csak a magyar lehet. A magyarért pedig nincs olyan áldozat, ami elég volna!

– Ezt sohase felejtse el, édes fiam!

Andris hallgatta az apját, minden szava lelkében élt és mikor már egészen átforrósította azt, így szólt:

– Édesapám, hiszen maga úgy beszél, mint a tanonciskolában Hamza tanár úr, de talán még ő sem beszélt ilyen szépen a történelem órán. Hol tanulta mindezt édesapám?

– Nem tanultam én ezt édes fiam, ez csak úgy jön magától. Tanulás nélkül eszembe jut minden, ami másoknak tanulással sem fér a fejükbe.

XIII.

FEJEZET

András buzgón segédkezett a szüleinek a nyári munka elvégzésében.

A nyár derekán tette le az érettségét, így volt bőven ideje, hogy az évi termés learatásában kivegye részét. Hiszen apja már jóval túl volt az ötvenen, a háta is meghajlott, a keze is megráncosodott és megkérgesedett, a haja is erősen őszült, de a keményen megpödört bajusz még állta az idő viszontagságait, csak imitt-amott csillogott benne egy-két fehér szál.

Édesanyja sokszor mondta Andrisnak:

– Nem neked való ez a nehéz paraszti munka, ne csináld fiam, te már úr vagy.

De Andris ilyenkor mindig közbevágott:

– Nem addig van édesanyám, abból nem lehet megélni, hogy valaki úr, különben is én nem akarok úr lenni. Iparos leszek, ha Isten is úgy akarja.

Szegény Balog néni csak a fejét csóválta; nem értette meg, hogy a fia miért akar mindenáron paraszti munkát végezni!

Andris már pitymallatkor kint volt a tarlón és vágta a rendet, míg a testvérhuga, aki már szépen kifejlődött és férjhez menendő volt, szedte a megérett, friss kenyérnek való Isten áldását. Máskor meg már a hajnali harangszó a határban, krumplitöltés közben találta, éppen úgy dolgozott, mint a született földmunkás. Szerette a földet és valami húzta vissza a paraszti munkához.

Sokan ráköszöntöttek reggelenként, mert a köves út mellett volt egy fél lánc krumplijuk. Még a büszke Márkus bácsi is, a templombíró leszólt a szekérderékről, amikor a tinókkal a vasuti tanyára ment.

– Hát te öcsém, mire véled a dógot, hogy mán korán reggel itt dolgozol? Nem félsz, hogy kiesik a kezedből a kapa? Ilyen korán még aludni kéne ilyen úri embernek.

De a fiú már jól ismerte a vén betyárt, ő volt az, aki mindenáron le akarta beszélni az öreg jegyzőt arról, hogy egy parasztyerekkel törődjék. A jegyző ugyanis anyagilag is segítette egy darabig Andrist, amikor a fiú a városba ment. Egyébként Márkus bácsi is iskoláztatta a fiát, de nem sok öröme telt a csemetében, aki amikor az iskolát befejezte, csak flangált, csak költeni szeretett volna és szégyelte az anyját, amikor az öregasszony a libákat hajtotta haza a vízaljról. Volt is az öregnek sok baja vele, amíg be tudta dugni a község házára, olyan nyolcvan pengős irnoknak.

– Nézze Márkus bátyám, – szolt vissza az öregnek – aki dolgozni akart, annak még nem esett ki a kezéből a kapa, hát az enyémből sem fog kiesni, mert én keményen megmarkolom.

– Hát apád tán még alszik? De jó lehet neki, az urak elvégzik helyette a dolgát.

András olyan méregbe jött erre az arcátlan kijelentésre, hogy legszívesebben fejbekólintotta volna a kapával. Mégis lenyelte a mérgét és csak annyit mondott:

– Mindenki a maga keresztjét viselje.

Márkus bácsi nagyot nézett:

– Hogy érted ezt öcsém?

Andris belevágta a kapát a földbe és úgy mondta:

– Bátyámuramnak is van fia, aki ilyenkor már a szekéren ülhetne, de ő most fordul a másik oldalára és álmodja az úri világ léhűtő semmittevését.

Erre bátyámuram úgy rávágott a hajszos tinó hátára az ostorral, hogy az elbődült az ütéstől.

– No, csak kapálj és maradj magadnak! Azzal máris hajtott kifelé a tanyára.

Andris még utána kiáltott nevetve:

– De sürgős lett egyszerre, hogy úgy zavarja a tinókat Márkus bátyám.

Az öreg ezt már nem hallotta, mert a kerekék és löcsök zörgése elnyelte a hangokat.

*

A nyár haladt előre, minden nap kevesebb és kevesebb lett a vakáció.

Andris meglátogatta a falu öreg előljáróját, a beteg jegyzőt. A jegyző úr igen rossz bőrben volt, de azért bágyadt, fénytelen szemében felragyogott az öröm, amikor Andrist meglátta. Beteg, vértelen ajka mosolyra húzódott és a vendég felé nyújtotta csonttá soványodott kezét, melyen a bőr átlátszó és ráncos volt. Hosszúra nyúlt ujjain a körmök pergamensárgák voltak.

Andris érezte, hogy ez a kéz nem fog még egyszer ő érte egy tollvonást sem tenni. Igaz, hogy most már nem is volt erre szüksége.

– Hogy vagy fiam? – nyögte a beteg. – Megnőttél. Látod, milyen beteg vagyok. Te sem gondoltad, hogy így fogunk találkozni?

Andris nézte a jóságos jegyzőt és elgondolta, hogy mi lesz a faluval, ha meghalna? Új jegyző jön, aki nem lesz olyan jó a faluhoz, mint ő volt. És mi lesz a jegyző családjával? A kevés nyugdíjból, amit az asszony kap, nehezen fognak megélni.

Sok mindent kérdezett a jegyző, hogy elhitesse a feleségével, hogy ő azért nem olyan beteg, mint amilyennek látszik. De a jegyzőnét nem lehetett félrevezetni, hiszen Gráff doktor megmondta, hogy nem sokáig húzza, még isteni csoda, hogy ennyi ideig élhetett a háborúban szerzett nyavalyájával. A jegyzőné szegény ott

szipogott az ágy végénél és minduntalan előtörő könnyeit törölgette kis batisztzsebkendőjével.

– Ne sírjál Malvinkám, még ez a gyerek azt hihetné, hogy Isten tudja, milyen nagy bajom van! – kérlelte a feleségét a beteg.

– Jól van, csak ne beszélj olyan sokat... árt neked.

De a jegyző azért még egyet-mást kérdezett Andristól.

– Tudod-e fiam, melyik a két igaz dolog a világon?

– Tudom, jegyző úr! Vágta ki András.

– No, hát hadd hallom!

– A születés és a halál.

– Valahogy így, de magyarázd meg mégis, hogyan gondolod.

– Úgy, hogy mindenki öntudatlanul jön a világra, csak az a különbség, hogy az egyik gyermeket aranybölcsőben ringatják, a másik pedig zsupfedeles házban, szalmán fekszik. A halál pedig nem nézi, kinek van aranykorona a fején, kinek báránybőr süveg, egyszerre lesújt mind a kettőre és az ember visszakerül a földre, melyért megszületett és élt. Ez a két igaz dolog van.

A jegyző úr bólogatott. De azért megjegyezte, hogy az ember életében két igaz dolog van, a szeretet és az akarat. A kettő együtt a tudás.

Andrisnak a lelkéig hatolt ez a három szó; régóta sejtette, hogy a tudás az olyan valami, ami nélkül nincs boldogulás.

Új látogatók jöttek és Andris elköszönt a jó, öreg, beteg jegyzőtől.

*

Szentmihály felé járt az idő. A nap bágyadtan nézett le az égről, mint egy finom, beteg asszony.

Andrisék háza előtt a nagy eperfa száraz ágán, útra készülő fecskék csicseregtek. Filkó, a fekete kutya, szertartásosan keresztbe rakta első lábait. Néha nagyokat ásított, szemét hunyorgatta és a vénasszonyok nyarát élvező legyek után kaffantott nagyokat a levegőbe.

Az ősz is eljött. Az eső szüntelenül esett, mintha finom szitán szűrődött volna alá a felhőkből. Térdig dagasztotta, gázolta minden teremtet lélek az alföldi fekete sarat; ember és állat egyaránt.

A lelkeket megfeküdte a csontig hatoló nedves pára és az őszi unalom, a telet váró közöny ott terpeszkedett minden zsuptetős házon.

Ember és állat egyaránt végső erőfeszítéssel iparkodik véget vetni az egész évi munkának; húzzák az ekét a meglágyult őszi ugarban, hogy a jövő kenyere fölé, lágy meleg takarót fordítson az eke.

Az égen fekete felhők úsztak, mint tengeren a hajók. A nyári szerelemben lefogyott hold kidugta a halvány képét, mintha azt figyelné, hogy vajjon mit csinálnak az emberek? Csalódottan húzza vissza magára rongyos felhőfoszlány takaróját, mert nem hall mást, mint mérges kutyaugatást és a templomból a lélekharang halk hangját.

A jegyző úr utolsó sóhaja foszlatta széjjel a felhőfoszlányokat, hogy utat keressen a magasságos atya Istenhez. Egy csillaggal kevesebb az égen, egy mécsessel több a temetőben.

Andris éppen útra készült, amikor Tarkóné hozta a hírt, hogy az éjjel meghalt a jegyző. Az ártézi kútnál hallotta az éjjeli őrtől.

A temetésre elment, hiszen megérdemelte a szegény megboldogult, hogy a végtisztességen ott legyen és a fájdalmát enyhítse az özvegynek.

A temetésen ott volt az egész falu. A ravatal az udvaron volt, a koporsó már a szent Mihály lován pihent, körülállták a rokonok. Amikor aztán a kántor énekelni kezdett, a szemeket egyszerre elöntötte a könny.

Andris alig látta a papot a szemébe tolaikodó könnytől, csak a kántor szép érces hangját hallotta. Megállt a sírgödör mellett, letekintett az örök nyugvóhelyre, a meztelen fekete földre. Látta, hogy tűnik el a koporsó azzal, akit legjobban szeretett, ráhullanak a göröngyök, amiket a rokonok és barátok dobnak rá. Ő maga is a szertartás ősi hagyományának eleget téve, szinte öntudatlan állapotban szórta a földet arra, aki apja után talán a legtöbb jót tette érte. Embertelen cselekedet volt, de befejezte a fájdalmat és lezárta a szenvedést.

– Igen, – gondolta – vannak parancsolatok, amelyeknek engedelmeskednünk kell, ha fogcsikorgatva is, ha belehalunk, akkor is, mert van egy megfoghatatlan érzés, ami kevesebb és mégis több a szenvedésnél, amit megtagadni bűn, de elfogadni vétek. Csak az élet tudja rákényszeríteni az embert ilyen öngyilkos ellentmondásra.

A sírnál már alig voltak, csak néhány falubeli feketekendős öregasszony csörgette még olvasóját, a félig betemetett sír mellett. A temetői lélekharang is utolsó kondult, annak jeléül, hogy egy sírral több lett megint az örök nyugvóhelyen.

A kis, zsuptetős házak őrzői belevonítottak a temetés utáni csöndbe.

A jegyzőné és a lányát rokonok vették körül, amikor a sír domborulni kezdett és amikor Bojtos bácsi, az öreg sírásó odaszúrta a kis, fekete fakeresztet, még egy utolsó miatyánkra térdreestek.

*

Már este volt, amikor Andris hazaért, apja a kiskapuba várta, mert még elutazása előtt egyet-mást meg akart vele beszélni.

Az anyja is készen volt a főzéssel, Andris már az udvaron hallotta a kanalak csörgését, amint bementek a pitvarba.

Aztán, hogy az estéli csöndesség egyre több csillagot vert ki az égre, evéshez ültek, a gőzölgő paprikáskrumpli mellé. Sok szó nem esett köztük, mert még mindnyájan a temetés hatása alatt voltak. A szoba belseje olyan volt, mint a kriptá, csak a kormos lámpa lángja nyeldeste a kísérteties csendet és visszfénye vörösre festette a szublóton a poharakat és fehér bögréket. Végül is Balog bácsi, az Andris édesapja törte meg a csendet.

– Aztán hogy gondolod édes fiam a holnapi napot? – nézett az asztal sarkán ülő fiú szemébe.

Andris megrezzent a hirtelen hangra, mert gondolatai már nem voltak otthon a szülői házban, hanem már utazott az élethivatás megkezdése felé. Már minden el van készítve, a lakás rendben van.

– Már tegnapelőtt vártak, de közbejött a temetés, így csak holnap reggel utazom.

– Hát csak tanulj édes fiam, hogy vidd az életben valamire. Ha elhibázod az életedet, akkor megint csak kapát, kaszát kell fognod!

– Az sem baj, édesapám, nem szégyen a munka – mosolyodott el Andris és megcsókolta apja ráncos kezét.

XIV.

FEJEZET

Reggel Andris hóna alá vette a csomagját, felnézett az égre, fohászzkodott magában és megindult a vasútállomás felé.

A gondúzó elhagyta és a szőlőkapunál a szeptemberi szél úgy sivalkodott, mintha boszorkányok a határban lévő gémeskút ostorát csavargatták volna. Messze, jól bent a szőlők alatt, a kozmán, megvadult borjúk bögtek bele a levegőbe, majd a tehenész gyerekek káromkodása és ostor durrogása verte fel az őszi csendet. Andrisnak olyan fenségesnek tűnt a táj, mint valami szép, könyörgő imádság.

Az évszázados juharfák és akácok messze elkísérték a vándort. Bölcs, öreg fák voltak: hallgatásra, türelmes szenvedésre tanították az embereket. Minden levél beszélt valamit a titokzatos természetről, ha megérintette a szél.

A varjak is egyre közelebb szállkostak a falu felé. A kertekben és az almafákon a szél zongorázta az októberi dalokat.

A felkelő nap láthatatlan sarlóval vágta el a reggeli ködöt, majd összeszedte minden erejét, hogy megbirkózzon a hideggel. A fákon és a házak ereszetén jégfogak csillogtak és nagy, hideg téllal fenyegették a jámbor falusi népet. Ilyenkor a harangozó is nagyon rövidet húzott a vastag kötélén a templomtoronyban, hogy a reggeli imádságra felhívja a hívők figyelmét.

Andris is bekukkantott egy miatyánkra a templomba, s rögtön a szent Teréz oltárára tévedt a tekintete. Ima közben megállt az ajkán az imádság, mert hogy Pirire gondolt, arra a leányra, akivel néha elbeszélgetett a faluban, s aki most már mindig várni fogja őt.

Hogy van az, hogy mindig illatos búzamezők, virágot rétek, piros muskátlis falusi kiskertek jutnak az eszébe, valahányszor a lányra gondol. Ha előtte áll, vagy a hangját hallja, mintha a délibábos rónát látná, ahol nincs egy futó árnyék sem, csak a nap fénye ömlik szét boldogan, éltetően.

Amikor kiharapdosta a leveleket a tavaszi szél a fekete fagyos gallyak nedvéből, a házak előtt megint tarka lett a táj és a föld friss szaga kicsalta az embereket a mezőre, Andris újból hazament. Hiszen hová is ment volna? Az országút irányából idelátszott a jászberényi sín pár mögött elterülő szérüskert.

Jobbról a szappancsík és a Mocár szőlősdombja, balról pedig a boldogi nagytemplom bádogtornya a Zagyván túl.

Minden egyes fűszál, jegenye, zsombék emléket őrzött. Itt, Isten csodálatos ege alatt a rét virágai, a búzatáblák és a kubik gödrök agyagos vizei között cseperedett föl, itt bontotta ki szívében a természet azokat a vágyakat az elérhetetlen messzeség után.

Hányszor járt erre, szemét a távolra függesztve, végsőként felcsigázott eltökéltséggel:

– Nem állok meg addig, amíg át nem lépem az ismeretlenség küszöbét, szemtől-szembe nem állok érzéseimmel, amelyeknek itt életem zárt körében nem tudtam nevet adni.

Andris már a szappancsíkoszt is elhagyta, amikor kocsija zörgött utána. Egy félfordulattal visszanézett, hogy vajon kinek a szekeren zörög a kocsilócs?

– Csür Balázs bácsi! – örült meg Andris a nem várt ismerősnek. Ekkor már mellette volt a két deres, nagyokat horkantva a felszálló porban.

– Adjon Isten fiatal úr! – köszöntötte Balázs bácsi Andrist.

– Adjon Isten magának is Balázs bácsi. Hol járt kend ezzel a két deressel itt?

– Hát itt vótunk a csányi határban, van ott egy kis földem az asszony részirül, oszt aztat vetettük be bükkönnyel. Hát gyűjön mán föl ide az ülésre!

Andris fölült a derékra és megindultak hazafelé.

– Hogy van fiatal úr? – kérdezte az öreg.

– Engem ne fiatalurazzon és főleg ne magázzon Balázs bátyám, nem vagyok én magának úr, én Andris vagyok, így hívjon engem Balázs bátyám!

– Áh, nem is merném azt én egy ilyen úrfélének mondani, mint maga is.

– Hát pedig én megkövetelem, hogy engem kend ne magázzon, mert én otthon mindenkinek Andris akarok lenni!

Az öregnek tetszett a beszéd. Most már már neki is megeredt a nyelve. Alaposan kibeszélgették magukat.

Amikor a szőlők között jártak, az öreg mindent megtudott Andristól, azt is, hogy Pesten is nagy a munkanélküliség, Andris dolgozni jött haza, amíg nem fordul a sora valamerre.

András is szívesen elbeszélgetett az öreggel, hiszen a sorukon lakott. Neki is van két fia, egyik már nő, a másik meg most tölti a katonaiéjét. Csür Balázs bácsi is úgy kezdte, ahogy az Andris apja: szegényen. Még béres is volt a monostori uradalomban, de az akkori őszi szelek úgy fujdogáltak, hogy Balázs bácsi be-bejárt a tambura-házba szombatonként és ott megismerkedett Viktor nénével, aki akkor szemrevaló fehércseléd volt; ott szaladgált a köveskútnál a patikusnál. A tamburaszó átjárta a szívüket és egyszer csak azt vették észre, hogy Hebrony Kálmán, a jószágos ős pap stórával összeköti a kezüket. Viktor nénének hamarosan meghalt az édesanyja, az apja meg valahol muszkaföldön álmodik az ittmaradt feleségéről,

kislányáról. Így aztán Balázs bácsi húsz köbjös földhöz és egy nagy házhoz találta a bőrs tarisznyát akasztani.

– Hát itt leszállnék Balázs bátyám, mert Viktor néném már nyitja is a nagy kaput. Ha jól látom, amott meg édesanyám viszi a jó ártézi vizet, sietek, hogy utolérjem – mondta Andris az öregnek.

– Hát csak siessen – bízta Balázs bácsi és meghúzta a hajtószárat a két deresen. Andris meg iparkodott az anyja után, hogy elvegye a kannákat tőle. De azért a kapukban leselkedőknek oda-oda köszönt, hiszen ismerte az egész utca. Otthon nem várta senki, mert nem tudták, hogy mikor jön haza.

Alig ért haza az édesanyjával, nemsokára megjelent az apja is az új szőlőből, ahol a krumplit töltötte föl. Ez a darab föld a legmesszebb, ezzel végzett legelőbb, hogy ne legyen rá gondja. A többi kis föld közel volt a faluhoz. Szerette volna eladogatni, hogy aztán egy tagban vegyen helyette, de az asszony nem engedte, mert csak két holdat tudott volna vásárolni, azt is a vasútnál, így aztán minden a régiben maradt, itt két vékás, ott öt köbjös, itt egy ölszéles. Azért jó volt ez is, mert amikor nem volt napszám, vagy aratás, mégis, ha szűken is, de nem volt kenyér nélkül a ház. Így aztán meg voltak szépen. Tavasszal aztán egymásután hagyták el a házat. Vagy cselédnek, vagy napszámosnak szegődtek, dolgoztak a téli öltözet gúnyáért.

András beszámolt az apjának a nagy munkanélkülségről. Hamarosan elhatározták, hogy a nyarat mezei munkával fogják eltölteni.

– Télen aztán szerencsét próbálhatsz majd egy másik városban – mondta az apja. Ebben maradtak.

*

Másnap aztán, mivel az eső eláll, kimentek a kereszthez, hogy az ottani földet megkapálják.

Amikor Andris a vízaljra ért a sorral, megállt egy szusszanatra a meggyfa alatt és a közben más felé figyelt, ahonnan tehenek kolompolását hozta a levegőáramlat, majd a Boldogi templom harangját hallotta, vagy hogy csak nézte, talán képzelte, mert a karóráján még nem volt dél. Sokáig mozdulatlanul figyelt és úgy érezte, mintha még egy hangot, majd sok hangot hallana: gyöngébbet a hangtalan sóhajnál is, olyan gyöngét, mintha csak a képzeletében hallotta volna, de ez a növények, a fák gyökereinek, szőlők növekedésének, rügyek pattanásának, az életerőktől vonagló indáknak hangja volt: az egész hatalmas mindenség hangja, melyet életre támasztott az életet adó, jószagú, meleg eső.

András beszívta a frissen felkapált föld szagát, amit csak eső után érezhet az ember. Majd amikor apja is utolérte, a maga sorával, még egyet fordultak és készen is voltak. Később ezt a munkát mindig eső után végezték.

A faluban sokan látták Andrist, amint reggel kapával a vállán kiballagott a földre és látták este is fáradtan, de jókedvűen visszatérni.

– Ilyen dolgos embert még nem láttunk – beszéltek az emberek.

– Hát paraszt lett újra, ami volt – mondták az írigyek.

– De jó dógos is. – védték a jó barátok. – Nem olyan ez, mint a Márkus gyerek, aki szégyeli az apját, mert paraszt. Ez legalább megbecsüli a szüleit és szereti a földet.

– Az öreg Márkus bíró meg nagyon haragszik rá – nyelvelt Barátné, akit a faluban boszorkányként emlegettek – Andrisról azt híresztelte, hogy ha nem hagyja el a falut, akkor Márkus bíró csendőrökkel záratja le, merthogy a gazdagok ellen beszél, lázítja a szegényeket, a magasabb napszám kiharcolásáért.

Ez persze nem volt igaz, de Andris mégis átment egy szép napon Barátnéhez. Már sokan mondták neki, hogy az öreg boszorkány sokat pletykál róla. Gondolta, hogy majd kérdőre vonja, hogy miért áskálódik ellene? Ma üres estéje volt, hát átment.

Ahogy belépett a kapun, a parajos és bozótos udvar ijesztgette börtönével. A zsuppal fedett kis házikó fala olyan fehér volt, hogy a sötétben is világított.

Bent a házban Barátné kergette fürge szemével a rézcsattos biblia ósdi betűit, mégis mást olvasott ki belőle, mint ami írva volt benne. Addig-addig nézegette a régi könyvet, míg a fagyúgyertya kanócat halálra nem rágta a láng. Akkor aztán az ő szemét is lezárta a fáradtság és maga alá húzott lábakkal elaludt a padkán.

Andris a szendergéséből ijesztette föl az öregasszonyt.

– Jaj, lelkem Andrisa, hát mi járatban vagy nálam? Igazán nem tudom fölfogni ezzel az öreg fejemmel. Mert ha még menyecske volnék, hát nem is kérdezném, hanem máris bontanám a legpúposabb vendégágyat! – Sipítózott az öreg fogatlan boszorka és rögtön lecsúszott a padkáról a homokos földre.

Andris megborzongott a gyertyaszagú, homályos szobától. A sublódon orvosságos üvegek sorakoztak egymás mellett, mindenféle kotyvalékkal megtöltve. A két ablak között a falnál egy színes takaróval letakart ágy állt. A kemence nyakán tarka macska dorombolt egy tejesköcsög mellett és üveges szemmel nézte az idegent. Az asztalon egy csorba befőttes-üvegben bazsalikom és más hasonló szagos fű rothadozott. A rothadásnak indult füvek és a nyitott orvosságos üvegek tartalma olyan áporodottá tették a szoba levegőjét, hogy Andris máris levegő után kapkodott és ugyancsak megbánta, hogy idejött, ebbe a boszorkánylakásba. A konyha falán tányérok lógtak a tűzhely fölött. Barátné megtörült egy nyikorgó széket a keceléjével, annak jeléül, hogy a vendég leülhet. Andris rögtön rátért jövetele céljára.

– Mondja csak nénémasszony, miket pletykál maga rólam itt össze-vissza? Nem fél a jó Istentől, hogy lesújt magára egyszer irgalmatlan öklével?

Barátné megszeppent egy cseppet és mézesmázosan kezdte Andris fölébe súgni a már megszokott és betanult szavakat:

– Oh kedves gyerelem, én terólad semmit nem mondtam, sőt, mindig dicsértelek, már akkor is, amikor iskolába jártál, hogy milyen szorgalmas vagy. Mindig tudtam, hogy hasznára leszel a falunak. Márkus bírónak is mondtam, hogy majd meglássa, különb lesz ez a falu, mint a többi. Így volt szórul szóra, fusson ki a két szemem, ha hazudtam neked, édes fiam.

– Ne átkozza magát nénémasszony, én tudom, hogy a lelke üdvét odaadná egy szakajtóra való tésztalesztért.

– Jaj lelkem, hogy mondhatasz ilyen rólam? Hát nem hittem vóna rólad, hogy még te is ellenem vagy, mert az új jegyző, meg a doktor haragszik rám. Nem csodálom, mert jobb orvosságot adok itt a soron mindenkinek, mint ő, hát neki van miért orrolni rám, de te, nem tudhatom, hogy miért haragudnál?

– Tudja azt maga nagyon jól, csak hát magának sem meri bevallani – mondta Andris, az okuláré alól pislogó vénségnek.

Barátné látta, hogy András nem lehet félrevezetni, hát fordított egyet az esze csavarján és amolyan vallomás-félébe kezdett:

– Hát csupán annyit mondtam rólad, hogy nagyon szereted a szegény népet és nem tűröd, hogy igazságtalanság érje őket.

Andris tudta már, hogy honnan fúj a szél, hát nem sokáig szívta a kísértetiesen égő kanóc szagát, magára hagyta Barátnét a kemence nyakán ülő macskájával. De még visszaszólt az ajtó sarokjából:

– Azt mindenesetre megmondhatja a gazdagoknak, hogy egy kicsit emberségesebben bánjanak a napszámosokkal!

Amikor otthon elmondta András, hogy minek volt Barátnénál, az apja rosszalólag csóválta a fejét annak jeléül, hogy kár volt egy lépést is tenni, mert az ilyesmi csak olaj a tűzre.

– Nem nézik jó szemmel, ha nagyon pártolod a szegény népet. Akik dolgoztatnak bennünket, azok orrolnak rád.

De Andris nem igen hallgatott az apja szavára és most már csakugyan kiiktatta a kiuzsorázott embereket, hogy áron alul ne vállalkozzanak mezei munkára.

A végén majdnem bajba is került, mert az új jegyző és Márkus teplombíró feljelentették lázításért, de aztán kitudódott, hogy semmi olyant nem mondott, hogy másokat megsértett volna. Egy kis időre ismét csend lett a faluban.

XV.

FEJEZET

A jó Isten csillagokkal aggatta tele a sötét mennyboltot, hogy még szebb és szerelmesebb legyen az éjszaka.

Andris a sötét kapufélfának támaszkodva nézte a csillagokat és magyarázta Tompa Pirinek a fiastyúkot és a göncölszekerét. A lány áhítattal nézte a csillagokat és mámorosan itta be Andris szavait.

Andris többször a Piri szemébe tündöklő csillagokat nézte: A mellkasa duzzadt az erőtől és a leány utáni vágytól. Nagyokat sóhajtott mind a kettő. Beleremegett a kapufélfa is. Andris cudarul szerelmes volt. Ha átkarolta Piri derekát és meggyipiros száját csókolta, egyszerre minden erő elhagyta és remegés futott át a testén.

Piri a bandához tartozó Hegedüs bácsi félrészese volt. De, hogy az öregnek ellepte a fokóvarr a lábát, hát Andris vette át tőle a kaszát azzal, hogy addig, amíg nem gyógyul meg, ő fog aratni. Hiszen inkább a rendet vágja, mint a városban lődörög.

Piri pedig nagyon helyrevaló kis jószág volt. Andris régen ismerte, sokat játszottak valamikor a vásártéren. Már akkor is kedvelte, de hogy elkerült a faluból, hát csak akkor beszélt vele, amikor nagynéha hazajött. Most, hogy már régebben itthon volt és Piri is sokat átjárt hozzájuk és az aratás után érdeklődött, összeemelegedtek egy cseppecskét, aztán csakhamar csókra is sor került.

Piri szabódott ugyan eleinte. Azt mondta, nem hozzá való Andris, biztosan van valakije a városban. De a fiú megnyugtatta, hogy csak őt szereti.

Így aztán Piri nemcsak az aratás után érdeklődött, hanem Andrist is akarta látni.

Balog bácsi tudta ezt és örült, hogy a fia talán gyökeret fog eresztetni az ősi talajban.

Andris sokszor megvárta Pirit a marokszedés közben, a dülő végén, aztán egy szusszantásra leültek, míg a többiek ki nem értek. Andrist nagyon szerette a banda; ő volt az első kaszás, a bandagazda fia.

A behordás ideje is elérkezett. Andris apja ilyenkor mindig kitett magáért. Bandagazda létére olyan kazlakat rakott és úgy beszegte a tetejét, hogy a faluban senki. Bakóéknál kapott is minden kazal rakás után egy véka búzát és kijárt neki egy kocsiderék kukorica.

De nem is volt az egész határban olyan kazal. Amikor a gép beállt a két kazal közé, négy öt napig csépelte. A gépesek szinte sajnálták szétbontani.

A varjak egyre többen károgtak, figyelmeztették az embereket; hordják be, ami még kint van, mert jön az őszi szél és a hideg. A ködgubás ősz nagy gereblyével jött ki a határba, hosszú csíkokat húzott a földön, nyomában elfonnyadt minden és holtan terült el az örök ravatalon.

András gondolt egyet és vasárnap bement a paphoz. Sokáig elbeszélgetett vele a falu szegényeiről, megkérte a plébános urat, járjon közbe a tanítóéknál és prédikálják ki a templomban, nagymise előtt, hogy most, hordás után a sok szegény gyerek csoportonként járja be a tarlókat és kalászoljanak, hiszen sok kaparéék elmarad ilyenkor és csak kárbevész az elhullajtott kalász. Hiszen a marokszedő kéz ujjai közül kicsúszott és otthagytott búzafej a szegények kincse. Szegényeké, akik aratás után a tarlót járkák, hogy összegyűjtsék az anyaföld drága termésalakomájának elvesztegetett, szétszórt morzsáit.

Az ősz pap látta Andris lelkesülését a magyar faj és a szegény földhözragadt szelléremberek iránt. A biblikus régi jelkép jutott eszébe az elhullajtott kalászról. A plébános úr előtt visszatért ez a jelkép, szó szerint való eredeti értelméhez, mint szegényke kincse... Egy szegény takarékos nemzet gondosan összeszedetetett és megbecsült értéke.

– Hát igen – mondotta Andrisnak – ne vesszen kárba egyetlen szem sem. Gazdaságos és gyakorlati szellem nyilatkozik benned édes fiam, mindenképpen méltó vagy arra, hogy elgondolásozhoz hozzájáruljon a falu vezetője és tanítói kara. Ma, amikor olyan súlyos a munkanélküliség és a szegénység az országban, – folytatta a plébános úr – takarékosagra kell megtanítani a falu népét, mert igazad van, nem szabad haszontalanul maradnia semminek, mit ez az ezeréves föld nekünk ad. A marokszedők után induljon meg hát a sok szegény gyerek, hogy összegyűjtsön minden elhullott búzaszemet.

A pap ki fogja prédikálni a templomban, a nagymise után, hogy minden ráérő gyerek menjen a tarlóra kalászolni és a kimorzsolt szemeket a malmos majd beváltja kényérlisztre.

Andris megfogta a Plébános úr áldástosztó jóságos kezét és hálásan megköszönte jóságát. A pap kérte, hogy jöjjön máskor is, mindig nyitva lesz előtte a plébánia rácsos kapuja.

Egyik nap a községházán hallotta az irnoktól, hogy a patikus valami gyógynövényt akar gyűjtetni a parasztokkal.

Gondolt egyet és a hajnali vonattal Jászberénybe utazott és ott megegyezett egy gyógynövény kereskedővel, aki hajlandónak mutatkozott átvenni a füveket és jóval többet ígért, mint a falusi patikus.

Andris mindjárt úgy intézkedett, hogy azok a gyerekek, akik a multkor a kalászosban részt vettek, most a gyógynövény szedéssel foglalkozzanak.

Ekkor már nagy híre volt Andrisnak a faluban. Sok szegény ember gondolt rá nagy hálával. A bíró is engedélyt adott a gyógynövény gyűjtésére. Most ötszörannyian jelentkeztek, mint a tarlózásra. Hiszen nem is csináltak ezek a gyerekek eddig mást, mint az utcákon lődörögtek és a vásártéri fákra másztak eperért, rongálták a ruhájukat és pusztították a kenyeret. Így a szülők örültek a legjobban, hogy a gyerekek hasznos munkával töltik az idejüket.

A jegyző úr azonban ellenezte a tervet és azt mondta, hogy egyes gazdák máris kijelentették, hogy ha a földjükre lép ez a sok éhenkórász, hát a lábukat verik el.

Andrist az epe öntötte el, de nem szólt semmit.

A jegyzőnek is csak annyit mondott, hogy a gyógynövénytizedésből a gazdáknak semmi kára nem lesz, ellenben sok szegény gyereknek téli ruha, cipő telik ki belőle, amit úgyis csak a szél és az enyészet pusztítana el a határban. Hosszú évek óta keserveskedik és fonnyad össze ez a sok hasznos növény, holott kis emberek ezreinek adna kenyeret, ha szednék.

A jegyző úr végül is belátta, hogy Andrisnak igaza van, kijelentette, hogy ha a bíró úr vállalja a gazdák előtt a felelősséget, akkor neki semmi köze hozzá.

*

Másnap, amikor még a csillagok zöldesen világítottak a julius havára billent ég kárpítján, Andris már talpon volt, hogy a gyereksereget és a fiatal tanítót megvárja a vásártéri cédulaháznál. Korán talált fölkelni, a várás közben a közeledő hajnal kék havassága már foltokra bontotta a sötétséget és az ezüst harmat úgy csillogott a fák levelein, mint a karácsonyfa gyémánthava és reszketően kínálta tükrét a rózsaaarcú, ibolyaszemű hajnalhasadásnak.

Andris hallgatta a szomszédos akácok sustorgását, amint a friss szellő végigsuhant a sűrű lombokon. Ült és némán gondokozott. Csend volt körülötte, csak az artézi kút csobogását hallotta a köveken, mégis minden idegszálával érezte, hogy a természet él. Ahogy az első piros csík felhasadt a keleti égen, ő már a kertek alatt járt. Az álmukból ébredt kutyák ugattak és a csordára kiengedett tehének bőgésével összevegyült a béresgyerekek ostorpattogása.

Amikor aztán kismisére harangoztak, megérkezett a gyereksereg, kis tarisznyákkal, nagy lármával. Nemsokára megjelent a tanító úr a vízsori és felvégi haddal. Hangos dicsértesséssel kerültek le a kopasz, buksi, vídám gyerekfejekről az elnyűtt, foltos sipkák. Máris indultak a szappancsíkra, onnan átmentek az agyagosba, majd a nyílasra és végül a szilfákat járták be búzavirágot, pipacsot, ökörfarkkórót szedni.

A hangos gyereksereg ellepte a földeket. Déli harangszóra megteltek a tarisznyák és boldogan siethetnek haza.

Másnap a borjú-járót, majd az égést és a lóúszató környékét járták be székvirágért.

Telt, múlt az idő, s a falu szegényei márt azt hitték, hogy Andris bolonddá teszi őket, mert hetek óta nem fizetnek a gyerekeknek semmit. Hiába mondta a tanító, hogy várjanak türelemmel, előbb meg kell szárítani a növényeket. A patikus meg időközben megtudta, hogy nem neki gyűjtenek és ezért bosszúból folytonosan lázította a szegényeket.

– Ha hozzám hozták volna a növényeket, úgy rögtön kapnának pénzt. Nem is biztos, hogy Balogéktól meg fogják kapni. Aztán kérdés, hogy mikor és mennyit kapnak?

Voltak, akik elvitték a részüket a patikushoz. De azért a többiek bíztak.

Akkor néztek csak nagyot a faluban, amikor Balogéktól egymás után fordultak ki a vendégoldalra rakott teli zsákokkal a kétlovas kocsik és vitték a gyógynövényt Jászberénybe.

Amikor aztán a tanító kiosztotta a pénzt, mindenki Balog Andrisról beszélt, őt dicsérte mindenki. Még a bíró is eljött és a fél falu előtt köszönte meg Andrisnak a komoly, szociális munkálkodását; a falu szegényeinek megsegítését.

XVI.

FEJEZET

A mennyország boltozatján kigyulladtak a csillagok és a tűz körül ülők hallgatták azokat, akik régi élményeiket mesélgették egymásnak.

Andris is az uradalom répaföldjén hányt a sáros cukorrépát a többi falubeli emberrel. Szerénysége miatt itt is kedvelték, sőt sorstársai valósággal istenítették.

A szolgabíró fülébe is eljutott az a hír, hogy Andrist a falu megmentőjének nevezték, mert bizony, ha munkaalkalom volt valahol, csak Andrást küldték a napszám megbeszélésére. A legtöbb gazda hozzáfordult tanácsért, ha valamit vetni akart, hogy jó lesz-e ebbe a földbe ez, vagy az, mert ő mindenkinek megmondta, milyen földbe mit érdemes vetni, vagy ültetni.

Szóval, ha segíteni kellett valahol, ő mindenütt ott volt és ha tudott, segített is. Most is, hogy a hatvani munkások sztrájkba léptek, hogy nem szedik ki a Hatvani-Deutsch báró úr cukorrépáját napi nyolcvan fillérért, mert a szalonna többbe kerül, mint a napszám.

A sztrájkoló tömeg dühösen dörömbölt a piactéren, a városháza tölgyfa kapuján. De bizony nem hallgatták meg őket ott sem, csak annyit mondtak, hogy nem tehetnek semmit az érdekükben, nyolcvan fillérnél többet nem fizetnek. De az emberhad követelte a béremelést. A szegénység nagy volt, a tél lábát már látni vélték a levegőben, ruha, cipő kellett, a napszám kevés: lázongott az egész nép a piacon. A tejes, tejfeles kannákat feldöntötték a gazdák lányai előtt, majd verekedések, kisélek kezdődtek.

A helybeli kakastollások nem tudtak sokat csinálni a túlerővel szemben. Ráadásul a község háza erkélyéről kikiáltották, hogy aki nem foglalja el a répaföldön a helyét, azt a meginduló cukorgyárba sem veszik föl.

No, volt erre nagy riadalom, kiabálás káromkodás. Este tüntető tömegek vonultak a kastély elé. Kapás és vasvillás emberek karjai fenyegetőztek a fényesen kivilágított kastély ablakai felé. A mozikból kitóduló tömeg meg szájatva csatlakozott a bősziült tömeghez. A kastély rácsaiba kapaszkodók kiabáltak:

– Könnyű nekik, mindenük van! A mi pénzünket költik!

Nem ért semmit. Másnap, harmadnap még nagyobb tüntetést rendeztek; végre aztán a fényesen kivilágított erkélyen megjelent egy Ferenc József-kabátos ember és azt mondta, hogy ha nem foglalják el a helyüket a répaföldön, kénytelenek ugyanezért a napszámért hortiakat, csányiakat és gombosi munkásokat hozatni. Tehát jól gondolja meg mindenki, hogy most mit tesz, mert aztán késő lesz.

Ez csak olaj volt a tűzre. Tanakodtak, hogy mi lesz, hogyha más falvakból jönnek a répások és cukorgyári munkások.

Ekkor Andris is előállott, hiszen az ő apjáról is szó volt. A fellázadt tömegnek azt mondta, hogy nyugodtan menjenek haza, majd ő bemegy a kastélyba és megegyezik a Ferenc József-kabátossal és ha lehet, pengő ötven napszámot követel. Így aztán a tömeg egy része hazaszállingózott.

Sokan várták Andrist. Kis idő múlva csattant a kastély zöld vaskapuja és Andris gondterhelt arccal jött vissza azzal, hogy a báró úr nincs itthon.

– Emberek – mondta Andris elszántan – ide egy idegen ember nem teheti be a lábát, mert mi vagyunk az elsők. A zagyvaparti átjárónál a vashíd alatt legalább négyszáz ember helyezkedjék el a szőlőhegyen, a téglagyár megett is vagy háromszáz, hogy a gombosi munkásokat fölartsák. Értették-e?

A tömeg tombolt, de Balog bácsi, az Andris apja nem helyeselte a tervet.

– Nem jó az urakat magunkra haragítani – mondta.

– Az igaz édesapám, de eltűrjük, hogy az urak élősökdjenek rajtunk? Elég volt a munkás kizsárolásából. Most egy más kor és egy új rendszer van kialakulóban és az úttörőnek mi vagyunk kiszemelve!

Jöttek is a szomszéd falu emberei, de nagy meglepetésben volt részük, amikor a helybeliek visszanyomták őket.

Erre a csendőrség megint közbelépett, de minden eredmény nélkül; a túlerővel szemben nem tudott mit csinálni, hát úgy segítettek magukon, hogy a csendőrfelügyelő bezáratta Andrist abban a hiszemben, hogy ő a tömeg felbujtója és ha őt bezárják, nem lesz senki, akit követnének. De a kísérlet balul ütött ki, mert még a fehérnép is Andris szabadonbocsájtását követelte. A tüntetések napról-napra fokozódtak, végül is a hortiak megúnták a cirkuszt és hazamentek, de akkor már az egész megyében híre ment az eseménynek és így érthető, hogy sehonnan sem lehetett munkásokat kapni. Az esős idő is megkezdődött, a munka sürgőssé vált. Egy pár kommenciós cseléd piszmozgott, de munkájuk nem ért semmit.

Végül is a báró magához hívatta Andrást és azzal fenyegetőzött, hogy Palesztinából hozat vagy ötszáz zsidó gyereket és azokkal szedeti ki a répát, ha Andris nem beszél a munkásokkal.

Andris meglepődött a komisz beszéden, mégis megpróbált alkudozni a báróval és kijelentette, hogy egy pengő negyven napidíjért már holnap hozzákezdnek a szedéshez, de ha nem, hát nem felel sem a báró úrért, sem az idehozott pajeszos palesztinai diákjaiért.

A báró nagyot nézett; egy ideig magában számolta az eshetőségeket és két szivar elrágása után pengő harminc fillérben megegyezett Andrissal.

A munkásoknak aztán Andris megmagyarázta, hogy ha nem is sikerült pengő ötvent elérni, mégsem 80 fillérért dolgoznak, mint azelőtt.

– Később a hatóság úgysis beleszólna és talán még ennyit sem kapnánk, – mondta beszéde végén.

Az emberek szó nélkül elfogadták Andris tanácsait és másnap munkába álltak.

Késő este azután, ahogy a pattogó rőzseláng már a sötétséget faldosta a fáradt munkások lassan belemelegedtek a zamatos viccelődésekbe.

Dobos bácsi aztán csendre intette a fiatalokat és Andris felé fordult:

– Hát azt találd ki, hogy hol volt a pici tökmag, amikor sem ég, sem föld nem volt?

– Hát ez aztán nehéz kérdés – mondták az emberek, – ezt bizony jó volna kitalálni!

– No, te biztos kitalálsz fiam – szólt Andris apja.

Andris cseppent gondolkozott, a rajta függő tekintetek sem zavarták.

– Hát az nem lehetett másutt, mint az Isten markában – mondta.

– Úgy van – lepődött meg Dobos bácsi – ezt még nem találta ki senki, akárkinek mondtam.

– Hát én is mondanék egyet, ha megengednétek – szólalt meg Jani bácsi.

– Csak mondja, bátyám uram! – mondta Andris, aki még közben egy kis gallyat dobott a már hamvadó tűzre, mire az újra fellobbant.

– Ki tudja megmondani, mi az, vaslajtörjára hágék, bórszéken ülék, csonttal vasat rágaték.

– Ezt bajosan tudjuk itt Dobos bátya – mondta Tamus Vencel. Találgatták a többiek is, de ezt még Andris sem tudta, hogy mi lehet. Rusai bácsi meg láthatóan örült a sikerének.

Egyszerre csak Bot Flórián bácsi, egy olyan krónikásforma ember emelkedett fel a szűrről, amint hevert. Sok falut, várost bejárta már életiben.

– Az nem egyéb, mint huszár a nyeregben – vágta ki. – A kengyelvas a lajtorja, bórszék a nyereg, lófoga és a zabla a csonttal vasat rágaték. – Igaz-e? – kérdezte.

Rusai bácsinak megnyult az arca, annyira elcsodálkozott. A többiek is meglepődtek az öreg okosságán.

– Hanem most kend is mondjon valamit bátyám-uram! – nógatták.

Az öreget nem igen kellett nógatni, úgylátszik most beszélő kedvében volt. Megtömte a fűzfaszárú pipáját, parazsat vett a tűzből, a hüvelykujja körmével lenyomkodta és amikor már jól szelelt és ontotta a füstöt a feje fölött zümmögő szunyogok bosszúságára, nagyot köpött és nekikezdett a legendának.

Gyögyörően tudott mesélni az öreg, de hosszadalmasan. Rendszerint csak akkor fejezte be a mesélést, ha látta, hogy már mindenkinek leragasztotta szemét az éj kovásza.

XVII.

FEJEZET

Képviselőválasztásra készült az egész falu, az egész Szolnok megye. András sokat beszélt az embereknek az ország sorsáról, meg a választás fontosságáról.

– Jól gondolják meg, kit választanak, – mondta nem egyszer – mert nem mindegy ám, hogy csak követünk legyen és a falu meg a vármegye továbbra is éljen a maga módja szerint. A választó polgárra csak addig van szükség, amíg a voksot le kell adni.

A választás izgalmasnak ígérkezett: díszmagyarba öltözött idegenek járták a falukat és a hordók, meg a dobogók tetejéről hangoskodtak a pusztai parasztság előtt.

– Ezek a szónokok minduntalan hangoztatják, hogy jószagú, zsíros fekete földet osztanak – mondta Andris. – Ez van minden szavukban és a szegény paraszt álmát csiklandozva töltik be.

– Teljen kedvük – gondolják a szónokok, – hiszen ígéret földjén vagyunk, ilyenkor minden tanyán, minden istállópadláson külön pártok alakulnak, de csak azért, hogy elsikkadjon a becsületes gondolat.

– De az is igaz, – mondotta András, – hogy nincs az országban két olyan becsületes magyar, aki egyet akaró, erős kézzel tudna belenyulni, a veszekedések forradalmat és gyűlöletet szító fészkebe. És ha akad valaki, az hallgat, vagy elmenekül.

Sok mindent mondott Andris, ami régen fájó sebe a falusi parasztságnak.

Az értelmesebb fejek kövémeredve figyelték a beszédet, amellyel Andris a kérges lelküket csutakolta. Egyesek tenyerüket verték össze, az első sorban ülők még a szónok kezét is megrázták lelkesedésükben. Még Márkus bácsi, a templombíró is megenyhült egy kicsit; fiára gondolt, akinek ugyanígy kellett volna beszélni, mint ahogy a Balog gyerek beszélt. A pap is szívesebben tekintgetett hátrafelé: az ajtóban álló kakastollasoknak is lett volna munkájuk, de ők is nyugodtan hallgatták ezt a ritka, magyar szívekhez szóló igazságot.

– Az alföldön nem mindenkinek ad a bába szerencsét, mikor megszületik – folytatta Andris a beszédet, de a magyar parasztnak még nagy történelmi szerepe lesz, ha kivárják az időt, mikor jobb sorsuk lesz. Nem sokan járathatják a fiaikat iskolába, de azok a szülők, akiknek gyermekei a városban tanulnak, nagyon jól

tudják, hogy miért teszik. Némelyek csak azért járatják iskolába fiaikat (itt Márkus bácsi fiára gondolt), hogy leérettségizzenek, mert akik ezt megszerezték, azokból nem lesz hároméves baka, hanem egyéves önkéntes úr, aztán ha a maturát megszerzik, minden lehet belőlük, – persze semmi is! Éppen úgy lehetnek jogászok, városok vezetői, a vármegye urai, bíróságok fejei. De lehetnek orvosok, fölhalálók, botanikusok is. De egy biztos: urak lesznek!

– Nekik már nem kell kapálni, kaszálni és nehéz testi munkában felőrlődni, mint nekünk.

– Azért mondom mindezt, mert itt a választás a nyakunkon, mindenki készülődjön fel, hogy a legjobb belátása szerint cselekedjék és ne hallgasson senki korteskedésre és ne igyon egyik kortes borából sem, mert az ügyis a mi pénzünkön megvett drága nedű lesz.

Hiszen mi nagyon messziről jöttünk el ide a körbe és már évszázadok óta várjuk azt a pillanatot, hogy kimondhassuk a szót, amely most egy elnyomott nép felemeléséért, a parasztert hangzik el. Sokat és sokan acsarkodnak a parasztság szellemi alamizsnájáért, de azt tudják mindnyájan, hogy ebből csak az lakott jól, aki beszélt és szépeket ígért.

Az emberek felugráltak és úgy kiabáltak:

– Ez szent igaz, helyettünk mondja, ez a mi vérünk.

A tömeg alig akart megnyugodni, az éhséget is elfelejtették. A harangozó már rég elhúzta a levescsárdást, de senki nem akart menni. Már a plébános úrért is jöttek, hogy tálalva van, de nem ment. Valósággal szét akarták szedni Andrist. Kiabáltak, éljeneztek és azt hangoztatták, hogy vagy Andris lesz a képviselőjük ebben a járásban, vagy senki.

Az esetnek a környéki tanyákon és a fél Kunságban híre ment. Este még a községi kaszinóba jöttek össze az emberek; mindenki Balog Andrást dicsérte és őt akarta képviselőjelöltnek. A választásig még három hét volt. A bíró kiadta a mezőőröknek és a csószöknek a rendeletet, hogy jelenjenek meg a tanyaiak három hét múlva a képviselőválasztáson és Balog Andrásra szavazzanak.

A járásbíró és az alispán pedig beadták a kérvényt és az iratokat az új jelölt részére.

Már Jászapátiban is sok híve volt az új jelöltnek, akinek két vasárnap elég volt ahhoz, hogy az egyik nagygazda kocsiján bejárja a választókerületet és programjával tájékoztassa a választó polgárokat.

Időközben engedett a feszültség, a jegyző, a patikus és pár gazda között is, akik ellene voltak Andrásnak. Sőt már segítettek is neki a korteskedéssel.

XVIII.

FEJEZET

Az egész megyében megkezdődtek a korteskedések.

Andris szorgalmasan járta a megyéket és falvakat. Már mindenütt ismerték a nevét, rövid idő alatt népszerűsége tett szert. Andrásnak külön tehetsége volt ahhoz, hogy lélekből, szívhez tudott szólni.

Eljött a választás napja. Már korán reggel zöld gallyakkal és zászlókkal díszítették fel a községházát és a szónokok számára épült emelvényt.

Andrison kívül még két jelölt agítált a kerületben. Kortes is volt bőven.

Már reggel feketébe öltözött polgárok sötétlettek a községháza előtt és az udvaron. Az asszonyoknak megmutatták a választói listát és megjelölték, hova kell igennel jelölni.

Nagymise végeztével aztán egymásután jöttek a gépkocsik és szálltak ki belőle a megye urai és a jelöltek hozzátartozói. A templomból tódult ki a tömjénszagú, tarka ünneplőbe öltözött miatyáncoló néptömeg és elárasztották még a piacteret is. A megafonok egymásután bömbölték a megérkezett urak és kortesvezérek neveit. A nép sűrű sorokban hullámozott az utcákon, a süvegek és pörge kalapok lekerültek a tar fejekről, az ismerősök kezelték: – Kire gondol kend sógor? – kérdezték egymástól.

Hát szemhunyorítás volt a felelet, hogy csakis Balog Andrásra.

A kortes poharak csengése is ritkább lett; a bor is fogyóban volt, és amikor a főjegyző is az emelvényen ismertette a választásra kerülő érdemeit, mindenki illendőnek tartotta a bormérő sátrakat elhagyni és a programbeszédet illően végighallgatni, majd szokásból tapsolni és éljenezni.

Az első sorokban ültek a járásbírószám tagjai, majd a főjegyző, a tanítói kar, irnokok, titkárok és a képviselőjelöltek hozzátartozói, a környékbeli kastélyok és uradalmak intelligenciája. Hátrább a falu módosabb gazdáit, bíráit és az esküdt urait, majd az egész falu választó polgárait.

A kortesek jelentették a jelölteknek, hogy minden bor és pálinka elfogyott, biztos a győzelem.

Az első felszólaló – ellenzéki képviselő – mondotta el a beszédét, ami nem kis hatással volt a hallgatóságra. Utána a kormánypárti ígért földosztást, kevés adót és mindent, ami nem kerül pénzbe. Ezt is megtapsolták, éljenezték, de meg is

érdemelte, mert szépen is beszélt; úgy ahogy magyar ember szokott. Bele is melegedett az ígéretésekbe, nem győzte törölgetni verejtékező homlokát.

András apja, meg az anyja is éljeneztek, közben pedig szorongást éreztek a lelükben, vajjon hogy fog András beszélni és milyen hatással lesz a hallgatóságra?

Legjobban Piri izgult, a szerelmes menyasszony. Sokért nem adta volna, ha már túl lettek volna az egészen.

A tömeg felmorajlott, amikor András az emelvényre lépett. Szép, sudár alakján csak úgy feszült a zsinóros magyar ruha és a fehér gallérja alól előcsillogott az aranyrojtos magyar nyakkendő.

Egy kis mozgolódás támadt, aztán várakozásteljes csönd.

Andris az anyjára pillantott, aki éppen a szemét törölgette, a kitóduló könnyektől, majd a jóságos plébános úrra nézett.

– Ne félj fiam! – üzent a pap pillantása.

– Kedves polgártársaim! Én most nem azért állok itt, hogy szép, hangzatos frázisokat mondjak és szépeket ígérjek. Én nem a pesti szalonokból kerültem ide; köztetek nőttem fel, az édesapám egyszerű paraszt ember és magam is az vagyok. Imádtam és imádom a földet, a piros-pipacsos, kék-búzavirágos búzatáblát, mely fölött a pacsirta a magyar imádságot énekl. Hivatásomnak tekintem megőrizni a föld szentségét.

Kedves polgártársaim! A föld vonzó ereje nem csak fizikai törvény. Engem gyermekkorom óta magához ragadott a föld, imádom a földet és nem resteltem kimondani, hogy meghalnék érte, de igyekszem megtenni a kötelességemet érte. Én béresfiuk között töltöttem el a gyermekségemet. A parasztfiuk közt érzem jól magamat, azért is jobban ismerem a nép örömét, bűját és nyomorúságát, mint az elzárkózott mágnáskastélyok és városi szalonok fiai. Szegény kis parasztlányt szeretek és feleségül is veszem őt, mert csak ő érthet meg engemet, nem pedig valamelyik kastélybeli kisasszony. De most, hogy egyre jobban elhatalmaskodik az úrhatnáság hulláma, kérdezem magamtól, vajjon jól teszem-e? Vagy nem kellett volna inkább meghagyni a szegénységben azt a lányt, akit szeretek, ahelyett, hogy összekapcsolom őt és eljövendő gyermekeit az én végzetemmel. Én úgy érzem, hogy jól cselekszem és ettől a szándékomtól nem téríthet el senki. Titeket is csak az érthet meg, aki közületek való.

Majd így folytatta:

– Kell, hogy az állam megfelelő intézkedésekkel helyrehozza és kipótolja azt, amit az előző kormányok elmulasztottak. Fel kell nevelni az új magyar iparos és kereskedő osztályt, mert ez az a szerv, amelyikre a paraszton kívül bátran támaszkodhat az ország és lássák polgártársaim, itt függ össze a magyar kapitalizmus kérdése, a

magyar föld-kérdéssel. Az én elgondolásom az, hogy földhöz kell juttatni, meg kell erősíteni a magyar parasztot, hogy a magyar parasztság rátermett, tanult fiaikból felnőhessen az új magyar középosztály. A magyar parasztság a nemzet életerejének alappillére és jaj a nemzetnek, ha ez az életforrása eltömődik és nem ömölhet át a természetes fejlődés útján a középosztály ereibe. Ha nekem gyermekeim lesznek, én művelt, széleslátókörű parasztoznak fogom nevelni őket.

– Én csak azt ígérem, – tette hozzá András – hogy ha a magyar parasztság bízik bennem, én az utolsó erőmmel mellé állok és minden csepp véremmel a magyar paraszt felemelkedéséért fogok küzdeni.

A tömeg egy emberként ugrott fel és máris elemi erővel zúgott a kiáltás:

– Éljen Balog András képviselő úr!

A fiatalabbak vállukra emelték és úgy hordozták körül a községházánál és a piactéren.

Hiába akart a főjegyző csendet kérni, nem ért semmit, az emberek tovább kiabáltak:

– Balogh András képviselőt akarjuk! Nem szavazunk másra, egyhangú választást kérünk.

Szünni nem akaró éljenzés és kiabálás töltötte be az egész teret. Nem volt mit tenni, az ottlévőknek azt mondta a főjegyző, hogy délután lesz a voksolás, de még az ottmaradók is azt mondták, hogy fölösleges, mert csak az egyhangú választáshoz ragaszkodnak a polgárok.

A kiküldött jelöltek gépkocsiba ültek és azt mondták, ilyen keményfejű magyarok közt még nem voltak. A kortesbort megitták és mást választottak.

Másnap a sajtó oldalakat írt a győztes választásról és Balog András győzelméről, meg a jelelöltek boráról. Majd közölték Andris beszédét is. Még Pesten is úgy beszéltek róla, hogy a második Sokorópátkai ütötte fel a fejét Szolnok megyében.

A kormány egyik lapja is ezzel a címmel tüntette ki, hogy: „Jászfényszaru egyhangúlag csizmás képviselőt választottak.”

Sorba jöttek a gratulációk Andrásnak. Tiszteletére vacsorát rendeztek és az érdemeiről beszéltek, majd mindenki lekezelt vele. Az alispán még barátjának is nevezte, de azért olyan boldog nem volt senki, mint Balogék és Tompa Piroska.

XIX.

FEJEZET

Balog András képviselő úr aztán megkezdte munkáját. A jegyző is szívesen dörgölődött az új képviselő úrhoz és boldog volt, ha segítségére lehetett. De nemcsak a falu jegyzője, hanem az egész választói körzet melléje állt. Így aztán a járási orvossal sorra járta a falusi házakat, mert ilyenkor nyáron rengeteg volt a tifuszos megbetegedés és a gyerekek között elhatalmasodott a vérhas. Az orvos azt mondta, hogy rossz a vize a falunak és az is nagy baj, hogy a kutakat nagyon közel ássák a trágyadombhoz és ilyenkor nyáron, amikor a kutak amúgy is megapadnak és az esőzések beállnak, akkor a trágyalé beszívárog a kútba, ez okozza a sok megbetegedést.

Az új képviselő azonnal megvizsgáltatta a faluban az összes kutakat és amelyik gyanus volt, azt rögtön lezáratta, a pöcegödröket pedig betemetette. A kút mellett lévő kacsás gödröket is eltüntette. A szemét dombokat eltakarította a házak elől és a kutak közeléből. Indítványozta, hogy több artézi kutat furasson a falu, mert a tifusz tovaterjedését csak az új kutak gátolhatják meg.

Indítványát magukévá is tették és egy, a falu közös költségén hozatott városi kútmester ellenőrzése és irányítása mellett a falu gazdái ingyen munkájukkal meg is fúrták az artézi kutat. Így aztán a házikutakat csak az állatok itatására, a kertek locsolására használták. A körorvos havonta beszámolt a képviselő úrnak a megbetegedések csökkenéséről. Örömmel ujságolta, hogy jóval kevesebb a tifuszos és vérhasban szenvedő beteg, amióta a falu vízellátása biztosítva van és nincsenek a rossz vízre rászorulva, ami az udvarokban van.

Andris mindent följegyzett és megbeszélte a körorvossal és kérte, hogy ami a falu hátrányára van és segíteni lehet rajta, csak szóljon, azt rögtön azonnal keresztülviszi a szolgálatkész, közös munkára mindig örömmel és készségesen, saját érdekében ingyen vállalkozó falusi választóival.

*

Már erősen közeledett az ősz, a dér rozsdavörösre csípte a szilvafák levelét, a legyek is lustábban röpdöstek a konyhában és a mérgük is alábbhagyott. Várható volt a hosszú, esős évszak és ilyenkor megszaladt a Borostó és a Krizsantó, úgyannyira, hogy az utat egész szélességben víz lepte el; egyes utcák járhatatlanok lett a Borostó kiöntése miatt.

Andris azt is megfigyelte, hogy a sár miatt a gyerekek csak nagy kerülővel tudtak eljutni az iskolába. A Borostó különösen megérett arra, hogy a vizét valahogyan levezessék. Balog képviselő úr tárgyalta a jegyzővel, majd a jegyző összehívta a tanácsot. Indítványára elhatározták, hogy a Borostó körül lakók, akiknek a víz betört a kertjükbe, vagy a boglyák alá, legalább százhusz centire leásnak és a tó partjait kirakják, kicementezik és egy levezető betoncsatornát húznak ki egészen a Zagyváig. Ez ugyan költséget jelentett a községre, de legalább vízmentesítik a falut.

A Borostó fenekére egy zárható lefolyót kell csinálni – mondta a fiatal képviselő – hogy víz állandóan legyen a medencében, amiben aztán a kacsák nyáron fürödhetnek.

A tanács és az esküdtek kicsit elgondolkoztak a képviselő úr indítványán, egyébként helyeselték a tervet, amit már régen meg kellett volna valósítani. Egyszer már felvetette a kérdést a megboldogult jegyző úr, de nem volt pénze erre a községnek és hamar leszavazták.

Most az volt a bökkenő, hogy mikor és ki fogja a munkálatokat vezetni?

András megnyugtatta a tanácsot, hogy van egy barátja, mérnök, aki a vizek lecsapolásával foglalkozik; őt akarja megbízni a munkálatokkal. Csak a bíró intézkedését kérte arra vonatkozólag, hogy a veszélyes helyeken lakó férfiak addig is ásóhoz nyúljanak és hányják ki a földet az úttestre, mire a mérnök megérkezik, máris hozzáfoghassanak a levezető csatorna építéséhez.

Az emberek szívesen dolgoztak, mert saját házuk és kertjük épségéről volt szó. Később már annyi ember jelentkezett, hogy hangyabolyként hemzsegték a Borostó körül.

A mérnök is megérkezett és úgy rendelkezett, hogy három irányból kell a csatorna építését megkezdeni.

Egy ötven emberből álló kapás, ásós csapat a Borostónál és a Gulyástónál fogott hozzá a munkához. Egy negyedik csoport a Zagyvától a város felé húzta az árkot.

Jó is volt ezt így csinálni, mert jött az őszi eső, a mustszaporító és esett kilenc napig. A Borostóban csak úgy zúgott, hömpölygött a sárga, piszkos víz.

XX.

FEJEZET

Az őszi eső folyton esett, a faluban az emberek nem tudtak mit csinálni, csak az eget kémlelték, hogy mikor akar kitisztulni, de bizony semmi remény sem volt arra, hogy az eső elálljon.

A Zagyva erősen megáradt. Félő volt nagyon, hogy esetleg kiönt és a kis házak százait elsodorja magával. Ezeken az éjjeleken az emberek nem tudtak lefeküdni, sőt öröket állítottak a kozmán, ügyelőket a hídra, még a harangozó is inspekción tartott éjjel-nappal a toronyban, hogy veszély esetén félreverhesse a harangokat. A lakosság pedig ásóval, kapával felkészülve leste a kanálistpartot és közben gátat építettek.

A képviselő úr, a jegyző és a községháza vezetői kara egyaránt, vállvetve lapátolták és hordták a hantokat a gát magasításához. Azok az emberek, akiknek házai közel voltak a Zagyvához, nagyon féltették nehezen felépített otthonukat. Az emberek elkeseredésükben odáig jutottak, hogy fenyegetni kezdték a képviselőt, hogy ő az oka mindennek, hiszen azért építették olyan közel a Zagyvához a házukat, mert bíztak a csatornában.

Úgy látszott, hogy semmi sem mentheti meg a falu egy részét a teljes pusztulástól. A zúgó, bömbölő áradat ki-ki csapott a gáton keresztül, de a csatorna lassanként mégis elvezette a roppant víztömeget. Harmadnapra már mindenki tudta, hogy az árvízveszedelem elmúlt.

Balog képviselő előrelátása megmentette a falut.

XXI.

FEJEZET

A hosszú ősz és a hideg tél után eljött a nyár, pacsirtadalos, pipacsos és kék búzavirágos nyár...

András az esküvőjére gondolt. A szent aktusra, Pirire, és az ősz papra, aki kezét összeköti majd a kereszttel hímezett stólával. Szinte látta, érezte a gyertya fagyúszagát, a templom salétromos, tömjénzagú falát, a szíve boldogsággal telt meg és úgy érezte, mintha megnemesedne tőle, mint az óbor, a fekete pincék boltíve alatt, szélesabroncsú, pókhálós hordók feekén. Benne is így nemesedett és érett a szerelem isteni szikrája. Néha már úgy érezte, hogy lassan lenge, pókhálóselyem szálak fonják körül a lelkét, ha még sokáig nőtlen marad. Isten és ember előtt befejezte a neki kijelölt munkát és már meghálálta a falu áldozatát. Élettársra vágyott: két ölelő karra és gyermekre, aki majd az életének folytatása lesz.

A lelke annyira megtelt örömmel és boldogsággal, mintha mámorító óbort ivott volna. Szinte hallani vélte a mélységből felzengő és a magasságok felé csillogó éneket: a megmentett falu hálaadó énekét.

– V é g e. –

FÜGGELÉK

Szómagyarázat

- Kapca** = Négyszögletes szövetdarab, a láb védelmére, melegen tartására harisnya helyett, a csupasz lábfejre tekert vászon, vagy flanel darab, amelyet főként csizmában, bakancsban hordoztak.
- Tompor** = Fenék
- Hangya** = A II. Világháború előtti időszakban Magyarország valamennyi településén jelen voltak a HANGYA szövetkezetei; székházzal, kereskedelmi átvevő-hellyel, hitel-szövetkezeti partnerséggel, és azzal a szellemiséggel, hogy az összefogás, a szövetkezés az egyetlen út arra, hogy a termelők megfelelő pozíciót érjenek el a piacon, hogy a gazdatársadalom piaci érdekei érvényesüljenek.
- Patikárus** = Gyógyszerész
- Vályogvető** = Pelyvás sárból vetővel (vályogvezető) készített szárított agyagtégla.
- Kanász** = Pásztoember, ki disznókat őriz, legeltet, másképp kondás, vagy disznó pásztor.
- Szalmacsóva** = Tekercsbe göngyölt szalma.
- Parittyakő** = A parittyát két végén erős zsinagra kötött hosszúka, rombold alakú erős, vastag bőrdarab, amely közepén be van mélyítve, vagy esetenként ki van vágva, hogy a beleteendő kődarab annál biztosabban álljon.
- Zsellér** = Földnélküli, vagy kisbirtokkal rendelkező földmunkás.
- Commenciós cseléd** = Újkori parasztság alsórétegéhez tartozó személy, akinek nincs saját földje.
- Uradalom** = Általában nagyobb, azaz több összefüggő vagy összetartozó, de külön kezelt birtoktestből alkotott birtok, egy személy tulajdona és egységes vezetés alatt áll.
- Sercint** = Köp, köp egyet, kiköp a fogai közt.
- Fejőszék**: Fejéskor használt alacsony, többnyire 20-30 cm magas tám nélküli szék.
- Kostökcacsó** = Ebben tartotta a paraszt- és pásztoember a pipába való dohányját.
- Méta** = Egy hagyományos magyar labdajáték.
- Csülkőzés** = Hajítófával célzó csoportos sportjáték.
- Garád** = Tüskés sövényből, gallyakból, szalmából, trágyából, gízgából rakott kerítés.
- Pipaszurkáló** = Hegyes vaseszköz, mellyel a berekedt pipát szokták kiszurkálni.
- Priccs** = Kemény deszkaágy.
- Früstök** = Reggeli.
- Dülő** = dülőút
- Tarló** = A learatott gabonának vagy lekaszált más növénynek a földben visszamaradt csonka szára, általában a learatott vagy lekaszált gabonaföld.
- Béres** = Egész évre elszegődött mezőgazdasági bérmunkás.
- Szecska** = Kézzel vagy szecskavágó géppel fölaprított zöld vagy száraz szálás takarmány, széna vagy szalma.
- Csalamádé** = Takarmánynak sűrűn vetett kukorica.
- Ivós** = ételhulladékkal vegyes mosogatóvíz, korpásvíz mely a disznó hizlalásánál lényeges szerepet játszik.
- Kapadohány** = Durván vágott, erős, csípős dohány.
- Cséza** = Könnyű, rugózott, régi négykerékű lovas kocsi, "homokfutó".
- Pikszis** = Gyepkocka, melyben a magot ültetik, és palánta fejlődik belőle.
- Véka** = Régi űrmérték, ill. tárolóedény. Mint űrmértéket főleg búza, rozs, árpa mérésére,

mint edényt szemtermények tartására használták. Nagysága vidékenként különbözött, általában 25–35 liter között váltakozott.

Métermázsa = 100 kilogramm

Bugyor = Ruhába, lepedőbe kötött holmi, melyet a gyalogló hátán szokott vinni.

Gatyakorc = A gatyva levarrott felső szegélye.

Tokmány = Szarvasmarha szarvából készített vizet öntöttek bele, és abban tartják a fenőkövet.

Fenőkő = A kasza penge élesítésére használt eszköz.

Pruszlík = Női mellény.

Gölödin leves = Krumpli gombócból leves.

Homoki vinkó = Közönséges, homoki szőlőből szűrt bor népies neve.

Gürdöl = beszélne, harsogná

Vecsernye = Eredetileg a napi zsoltó est imádsága. A katolikus liturgiában késő délutáni vagy esti ájtatosság, templomi szertartás és közös ima. Egyfajta litánia.

Golyhó = Együgyű ostoba, kinek neve golyhó.

Deres = A deres olyan állatszín, melynél a fej és a végtagok egyszínű sötétek, a nyak és a törzs színe is ezzel azonos színű, de több-kevesebb fehér szőr vegyül közé.

Kupa = Vizet tartó edény.

Félrészes = Aratáskor vagy csépléskor a könnyebb munkákat végző gyermek- vagy női munkaerő, aki az egy főre eső járandóság felét kapja.

Jászol = Nagyobb állatok etetésére szolgáló, illetve takarmány tárolására is alkalmas vályú.

Vacok = Fekvőhely, állatok fekvőhelye, alom.

Csödör = Hím ló.

Kötőfék = Zabla nélküli szíj-kantár, vagy kötélverő munkából készült, kantárhoz hasonló s istrággal ellátott fejfék, melyet akkor szokás a lovak fejére tenni, mikor azok az istállóban állnak.

Petrencerúd = Egyenes, karvastagságú faág, amely legalább 1,5–2 méter hosszú. Az összegyűjtött szénát vagy szalmaszalmát ilyen faágakkal hordják össze nagyobb csomóba, boglyába.

Járom = Iga a szarvasmarha félék igába fogására használt, fából készült nyak járomeszköz.

Járomszög = A járom külső két oldalának tetejétől az aljáig érő fa- vagy vasszög, mely a befogott ökröket a járomból kibújni nem engedi.

Fösvény = Szűkmarkú fukar.

Galambduc = A galambok számára külön oszlopra készített lakóhely.

Barázda = A szántóföldbe az ekevassal vágott hosszú árok.

Budlibicska = Fanyelű vaskés.

Kérődző = Jellemző táplálkozási mód a kérődzés. Ennek során az állatok a tápanyagok elfogyasztása után az élelmet visszaöklendezik (visszakérődzik), majd újra elfogyasztják. Így az eledelt tehát kétszer rágják meg.

Mezsgyekő = Főldsáv, amely az egyik gazda földjét (szántó, rét, kaszáló) a másiktól, a szomszédjától elválasztja.

Srófold = csavard

Sublót = Tároló bútor, alacsony fiókos szekrény.

Dikcióztál = Beszértél, szónokoltál.

- Belrendőr = Az önkormányzat rendeleteit a belterületen belül felügyelte és hajtotta végre.
- Plajbász = Ceruza, irón, íróvessző.
- Bádogroccka = Víztartó edény. Dongákból összeállított vagy bádogból készült, csonka kúp alakú edény; egy kiálló, felső végén átlyukasztott dongájánál, illetve ennek mintájára készült fülénél fogva viszik; vizet, tejet, bort hordanak vagy tartanak benne.
- Kútkáva = A kút felső nyílása körül általában derékig érő deszka- vagy kőkerítés.
- Zsupfedeles = A lakó- és gazdasági épületek rozsszalma héjazata. Készítéséhez kézzel cséptelt rozsszalmát használtak fel, amelyet a fedés megkezdése előtt kisebb csomókba kötöttek (zsúp, zsupp, zsúf). A készítés technikája szerint két típus különböztethető meg: teregetős vagy felvert zsúptető.
- Kocsinöcs = A kocsi tengelyek kenésére használt sikamlós anyag.
- Micisapka = Puha fejfedő, amely szövetből, vagy kötőtűvel készült.
- Lajbizseb = A falusi férfiak ingföle viselt újatlan mellénye. Anyaga fekete, vagy sötétkék posztó.
- Levente = A levente szervezetek a katonai előképzés legfontosabb szervezetei voltak Magyarországon az 1920-as évektől a II. világháború végéig 12-21 év közötti fiúkat tömörített.
- Csutora = Korong alakú két oldalán domború fából kivájt üregű kívül esztergályozott, vagy faragott 5-8 literes bor, vagy pálinkatartó edény, kulacs néven is ismert.
- Szurgyik = Kemence sut, kuckó.
- Petró = Petróleum – kőolaj származék – világításra használták.
- Pitymallat = Pirkad, virrad, világosodik, hajnalodik, megvirrad.
- Tinó = Herélt bikaborjú, két éves kortól.
- Lócs = Görbefa, amely a kocsi négy tengelyvégre, illetve tengely csapvégre támaszkodik.
- Szérűskert = A lakóudvartól térben elkülönülő paraszti magánbirtoklású belterületi gazdasági udvar egyik neve.
- Zsombék = Lábból kiemelkedő füves halmocska.
- Köbjös = Egy kataszteri hold 1600 négyzetögl, 5755 m².
- Kecele = Kötény.
- Okuláré = Szemüveg.
- Szabódott = Szerénységből, udvariasságból húzódozik vagy habozik
- Marokszedés = Az a személy, aki aratók után a gabonát összeszedi, és kévékbe köti.
- Bandagazda = Bérmunkások közös feladat elvégzésére vállalkozó kisebb-nagyobb csoportjainak állandó vezetője.
- Artézi kút = Az olyan fúrott kút, amelyből a víz magától folyik ki, tehát mintegy természetes szökőkút.
- Székvirág = Kamillavirág.
- Maturált = Érettségi vizsgát.
- Korteskedés = 1945 előtti képviselő választások előtt a jelöltek mellett agitáló, szavazókat toborzó, a szavazást szervező politikai megbízott.
- Acsarkodnak = Veszekednek.
- Mezőőrök = Hivatott megvédeni a termőföldeket a rajta lévő terményekkel, termékekkel, felszerelésekkel.
- Csózók = A mezők, rétek, legelők és egyéb gazdasági területek őrzésével megbízott, rendszerint felesketett és gyakran külön jelvényrel ellátott személy.
- Inspekció = Ügyelet, megfigyelés.

